

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ BİLİMDALI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR
TÜKETİM DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Bayram SAVAŞ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Özgül KELEŞ**

AKSARAY, 2025

Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 222308701 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi Bayram SAVAŞ tarafından hazırlanan “**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Özgül KELEŞ

Aksaray Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Didem KILIÇ

Aksaray Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Canan LAÇİN ŞİMŞEK

Sakarya Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 25/03/2025

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Fazliye KARABÖRK

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, akademik kurallara ve bilimsel etik, ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, çalışmamda kullandığım verilerin orijinallliğini ve her türlü intihalden uzak olduğunu beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Bayram SAVAŞ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde beni her zaman destekleyen, bilgi, birikim ve tecrübeleriyle güven veren, yol gösteren ve emeklerinin karşılığını asla ödeyemeyeceğim değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Özgül KELEŞ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Verilerimi analiz etmemde yardımını hiçbir zaman esirgemeyen örnek insan, değerli hocam Prof. Dr. Naim UZUN'a teşekkür ederim.

Tez savunma sınavımda bana değerli görüşleriyle katkı sunan Prof. Dr. Didem KILIÇ ve Prof. Dr. Canan LAÇİN ŞİMŞEK'e çok teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitimim boyunca ders aldığım ve bilimsel araştırma aşamalarını, tez yazım kurallarını öğreten ve iyi niyetlerini esirgemeyen Doç. Dr. Hülya ERTAŞ KILIÇ, Doç. Dr. Mustafa YADİGAROĞLU ve Doç. Dr. Özlem ERYILMAZ MUŞTU hocalarıma çok teşekkür ederim.

Her konuda destekçim olduğu gibi lisansüstü eğitimim sürecinde de her zaman desteğini, saygısını ve sevgisini esirgemeyen kıymetli eşim Gamze SAVAŞ ve olmazsa olmazım çocuklarım Yağız Doruk SAVAŞ ile Azra SAVAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olan, varlıklarından güç aldığım ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bayram SAVAŞ

AKSARAY, 2025

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	5
1.2 Araştırmanın Önemi	7
1.3 Araştırmanın Problemi	10
1.3.1 Araştırmanın alt problemleri.....	10
1.4 Araştırmanın Sayıtları	11
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	11
1.6 Tanımlar	11
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1 Sürdürülebilir Tüketim	12
2.2 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Doğrultusunda Sürdürülebilir Tüketim ..	14
2.3 Sürdürülebilir Tüketim Davranışı	15
2.4 Sürdürülebilir Tüketim Davranışını Belirleyen Faktörler	16
2.5 Literatürde Yapılan Araştırmalar	18
2.5.1 Yurt içinde yapılan çalışmalar	19
2.5.2 Yurt dışında yapılan çalışmalar	23
3.1 Araştırmanın Modeli	29
3.2 Evren ve Örneklem.....	29
3.3 Veri Toplama Araçları.....	31
3.4 Veri Toplama Süreci	32
3.5 Verilerin Analizi.....	32
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	34
4.1 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışına İlişkin Betimsel İstatistik Bulguları.....	34
4.2 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Bulguları	35
4.3 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları.....	36
4.4 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları.....	37
4.5 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları.....	38
4.6 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları.....	39
4.7 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Akademik Başarı Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları.....	41

4.8 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Yaşanılan Bölge Değişkenine Göre t-Testi Bulguları	42
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	44
5.1 Sonuç ve Tartışma	44
5.2 Öneriler.....	51
KAYNAKÇA	52
EKLER	61
EK A. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği.....	62
EK B. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Kullanım İzni	64
EK C. Etik Kurul Kararı.....	65
EK D. Aksaray Valiliği Araştırma İzni	66
ÖZGEÇMİŞ	67

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bayram SAVAŞ

**Aksaray Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Özgül KELEŞ

ÖZET

Bu çalışmada; araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının çeşitli değişkenler açısından (cinsiyet, sınıf düzeyi, aile gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, akademik başarı düzeyi ve yaşanılan bölge) incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunun belirlenmesinde tesadüfi örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Aksaray ili merkez ilçesinde bulunan 6 şehir merkezinde, 3 kırsalda olmak üzere toplam 9 okulda 5., 6., 7. ve 8. sınıflara devam eden 1508 ortaokul öğrencisi (777 kız, 731 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmada tarama modelinden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Eğrikaya (2023) tarafından geliştirilen üçlü likert tipli “Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler SPSS 22 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizi betimsel istatistikler, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının aile gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi ve yaşanılan bölgeye göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre sürdürülebilir tüketim davranışı kız öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur. Sınıf düzeyi değişkeni incelendiğinde, sınıf seviyesi arttıkça sürdürülebilir tüketim davranışının azaldığı tespit edilmiştir. Baba eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha yüksek düzeyde sürdürülebilir tüketim davranışları gösterdikleri belirlenmiştir. Akademik başarı düzeyine bakıldığında ise, not ortalaması 86-100 puan aralığında olan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Elde edilen veriler sonucunda, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışının farklı iller, eğitim düzeyi ve değişkenler açısından incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Cinsiyet, Gelir Düzeyi, Ortaokul, Sınıf Düzeyi, Sürdürülebilir Tüketim, Sürdürülebilir Tüketim Davranışı, Yaşanılan Bölge

Mart, 2025; 67 sayfa

M.Sc. THESIS

EXAMINATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' SUSTAINABLE CONSUMPTION BEHAVIOURS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Bayram SAVAŞ

**Aksaray University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Mathematics and Science Education**

Supervisor: Prof. Dr. Özgül KELEŞ

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the sustainable consumption behaviours of the secondary school students participating in the research in terms of various variables (gender, class level, family income level, mother's education level, father's education level, academic achievement level and region of residence). Stratified sampling method, one of the random sampling methods, was used to determine the study group of the research. The study group of the research consists of 1508 secondary school students (777 female, 731 male) attending 5th, 6th, 7th and 8th grades in a total of 9 schools (6 in the city centre and 3 in rural areas) in the central district of Aksaray province. The survey model was used in the study. The triple Likert-type 'Sustainable Consumption Behaviour Scale' developed by Eğrikaya (2023) was used as a data collection tool. The data were analysed with SPSS 22 software. Data were analysed using descriptive statistics, t-test and one-way analysis of variance (ANOVA). In the light of the findings obtained from the research, it was determined that the sustainable consumption behaviours of the secondary school students participating in the research did not differ significantly according to family income level, mother's education level and region of residence. According to the gender variable, sustainable consumption behaviour was found significant in favour of female students. When the class level variable was examined, it was determined that sustainable consumption behaviour decreased as the class level increased. It was determined that students whose father's education level was secondary school showed sustainable consumption behaviours at a higher level than other students. Considering the level of academic achievement, the sustainable consumption behaviour of students with a grade point average between 86-100 points was significantly higher. As a result of the data obtained, it is recommended to examine the sustainable consumption behaviour of students in terms of different provinces, education level and variables.

Keywords: Gender, Income Level, Secondary School, Grade Level, Sustainable Consumption, Sustainable Consumption Behaviour, Region of Residence

March, 2025; 67 pages

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Sürdürülebilir tüketimin kapsamı.	14
Şekil 2.2. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma amaçları.....	15
Şekil 2.3. SKA 12: Sürdürülebilir üretim ve tüketim amacının hedefleri.	15

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerin yüzdelik değerleri.....	30
Çizelge 3.2. Ölçek faktörlerine ve ölçeğin tamamına ait Cronbach's Alpha değeri..	31
Çizelge 3.3. Sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğine ilişkin betimsel istatistik değerleri.....	33
Çizelge 4.1. Sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.	34
Çizelge 4.2. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin t-testi bulguları.....	35
Çizelge 4.3. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.	36
Çizelge 4.4. Sınıf düzeyine ait sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları.....	37
Çizelge 4.5. Aile gelir durumu değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.	37
Çizelge 4.6. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.	38
Çizelge 4.7. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.	39
Çizelge 4.8. Baba eğitim düzeyine ait sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları.....	40
Çizelge 4.9. Akademik başarı değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.	41
Çizelge 4.10. Akademik başarı düzeyine ait sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları.	42
Çizelge 4.11. Yaşadıkları yere göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin t-testi bulguları.....	43

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
BM SKA	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
DEFRA	İngiltere Çevre, Gıda ve Köy İşleri Bakanlığı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SPSS	Statistical Package for Social Sciences

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, ilk kez 1987 yılında Birleşmiş Milletler'in [BM] Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu'nda tanımlanmıştır. Bu raporda, sürdürülebilir kalkınma şöyle açıklanmıştır: "Sürdürülebilir kalkınma, var olan gereksinimlere cevap verirken, gelecekteki kuşakların gereksinimlerine cevap verebilme kapasitesini tehlikeye atmamayı ifade eder". Bu tanım, kalkınmanın yalnızca bugün için değil, gelecek için de sorumlu bir şekilde yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çevreyi koruyarak, kaynakları dikkatli kullanarak ve adil bir şekilde büyüyerek hem bugünü hem de geleceği güvence altına almayı amaçlayan bir yaklaşımı ortaya koymaktadır (Görmez, 2003). Sürdürülebilir kalkınma, yalnızca bugünün gereksinimlerini karşılamakla kalmaz, aynı zamanda gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını göz önünde bulundurur. Gerçek amaç, daha sağlıklı bir çevre ve adil bir toplum yaratmak için her adımı dikkatlice atmak, kaynakları verimli kullanmak ve uzun vadede sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemektir. Bu, sadece bireylerin değil, tüm insanlığın sorumluluğudur. Gelişmeyi sürdürürken doğayı da gözeten, uzun vadeli ve bilinçli bir yol haritası oluşturmayı ön plana çıkarmaktadır (Çelebi, 2019). 27 Eylül 2015'te New York'ta BM tarafından düzenlenen konferansta, ekolojik dengesizlik ve toplumsal adaletsizlikler ile ilgili dünya genelindeki mücadelelerin yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu tespit, "Binyıl Kalkınma Hedefleri"nin devamı olarak sürdürülebilir kalkınmaya yönelik 17 ana amaç belirlenmesini sağlamıştır. Ayrıca bu amaçlara ulaşabilmek için 169 alt hedef tanımlanmıştır. Bu amaçlar, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları [BM SKA] adı altında toplanmıştır. Bu, küresel ölçekte daha dengeli, adil ve sürdürülebilir bir kalkınma sağlamayı; çevresel, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli iyileştirmeler yapmayı hedeflemektedir (URL-1). Sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişimi beraberinde yeni kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu kavramlardan birisi de sürdürülebilir tüketim kavramıdır.

Sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilir kalkınma fikrinin günlük yaşamımıza ve tüketim alışkanlıklarımıza yansımasıdır. Bu kavram, çevreyi koruma ve kaynakları verimli kullanma anlayışını tüketim süreçlerine entegre etmeyi amaçlamaktadır. Sürdürülebilir tüketim terimi ilk kez 1992 yılında Rio Dünya Konferansı'nda gündeme gelmiştir (Hayta, 2009). Sürdürülebilir tüketim yaklaşımı hem üretim süreçlerini hem

de tüketim alışkanlıklarını kapsar. Genellikle sürdürülebilir üretim ve tüketim birlikte ele alınır ve sürdürülebilir tüketim başlığı altında değerlendirilir. Hem üretirken hem de tüketirken doğaya zarar vermeyen, bilinçli ve sorumlu bir yaklaşımı benimsemek anlamına gelir (McLaren, 2007). İngiltere’de Çevre, Gıda ve Köy İşleri Bakanlığı [DEFRA], 2003 yılında yayımladığı raporda “Sürdürülebilir tüketim ve üretimi hem bugünün hem de geleceğin ihtiyaçlarını daha iyi bir yaşam kalitesi sunarak karşılarken, aynı zamanda gezegenimizin doğal sınırlarına da saygı gösteren bir ekonomik ve toplumsal gelişme süreci olarak tanımlamıştır”. Ayrıca, sadece ekonomik büyümeyi değil, bu büyümenin doğaya ve insanlığa olan etkilerini de dikkate alarak dengeli bir yol izlemeyi vurgulamıştır (Jackson, 2005). Sürdürülebilir tüketimi devam ettirmek ve doğal zenginlikleri daha verimli kullanabilmek için, öncelikle tüketici tercihlerini şekillendiren faktörleri idrak etmek çok önemli bir adımdır. İnsanların mevcut tüketim alışkanlıklarını daha bilinçli ve çevre dostu hale getirebilmesi, sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel bir rol oynar. Doğal kaynakların üretim süreçlerinde kullanılması ve işlenmesi, tüketime sunulurken ortaya çıkan atıkların çevreye ve gelecekteki üretim süreçlerine zarar vermemesi büyük bir öneme sahiptir. Bu atıkların geri dönüştürülüp tekrar üretime kazandırılması, sürdürülebilir tüketimin sağlanmasına katkı sağlar. Bu döngüsel yaklaşım hem doğayı korumamıza yardımcı olur hem de kaynakları daha verimli bir şekilde kullanmamıza imkân tanır, böylelikle sürdürülebilir bir gelecek için önemli adımlar atabiliriz (Tekelli, 2001).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı [UNEP] ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO] 2000 yılında yaptığı bir araştırmada, 24 ülkeden 5.000’den fazla genç tüketicinin sürdürülebilir tüketime bakışını incelemiştir. Araştırma bulguları, gençlerin geleceğe dair en büyük endişelerinin başında çevre kirliliği ve gelir eşitsizliğinin artışı geldiğini göstermektedir. Gençler, sürdürülebilir tüketime katkı sağlamanın sadece satın alma süreciyle sınırlı olmadığını, aslında aldıkları ürünleri nasıl tükettikleri, geri dönüştürdükleri ya da elden çıkardıkları aşamalarda daha fazla anlam ifade edebileceğini vurgulamıştır. Birçok ülkede ise sürdürülebilir tüketimin yalnızca geri dönüşümle sınırlı olmadığı, aynı zamanda bilinçli alım kararını da içeren bir yaşam tarzı olduğu tam anlamıyla benimsenmemiştir. Bu durum, sürdürülebilirlik bilincinin ve alışkanlıklarının daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiğini göstermektedir (Nyberg ve Sto, 2000). Bu durum sürdürülebilir tüketim davranışları kazandırılmasında bireylerin eğitilmesi hususunu ön plana çıkarmaktadır.

Sürdürülebilir yaşam için eğitim, sadece geleceğimizi korumakla kalmaz, aynı zamanda her yaştan insanın bu sorumluluğu sahiplenmesini sağlayan ve onları güçlendiren bir eğitim anlayışını içerir. Sürdürülebilir yaşam için eğitim, sürekli gelişen ve değişen bir kavram olup, bireylerin bilinçlenmesini ve çevreye duyarlı bir şekilde hareket etmelerini sağlar (Keleş, 2007). Çevreye duyarlı ve farkındalığı yüksek bireyler yetiştirmek, aslında bu küresel sorunlarla başa çıkmanın en etkili yollarından biridir. İnsanların çevreye duyarlı hale gelmesi, sadece bugünkü sorunları çözmekle kalmaz, aynı zamanda gelecekte karşılaşacağımız zorluklarla daha bilinçli bir şekilde mücadele etmemizi sağlar. Eğitimin, bireylerin çevreyle olan ilişkilerini sorgulamalarını, bu ilişkiyi sürdürülebilir olarak şekillendirmelerini ve her bir kişinin fark yaratabileceğini anlamalarını sağladığı bir süreç olması büyük önem taşır. Bu tür eğitimlerle, geleceğe daha temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir dünya bırakmak mümkün olacaktır (Sağlam ve Uzun, 2006). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri, nitelikli eğitimi sağlamaktır ve bu hedefin gerçeğe dönüşmesi, sadece bilgi edinmekle değil, aynı zamanda bu bilgileri anlamlı ve sorumlu bir şekilde hayata geçirebilmekle ilgilidir. Sürdürülebilir gelişim için verilen eğitim, öğrencilere sadece çevresel dengeyi koruma bilinci kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirliği gözetmelerine, adaletli bir toplum oluşturmalarına ve gelecekteki nesiller için daha yaşanabilir bir dünya bırakmalarına da katkı sağlar. Eğitim, bireylerin sadece mevcut dünyayı anlamalarını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onlara geleceği şekillendirecek sorumlulukları da öğretir. Eğitim sayesinde, duyarlı, bilinçli ve sorumlu vatandaşlar yetiştirilerek sürdürülebilir bir gelecek inşa edilebilir. Bu eğitim süreci, sadece bugünü değil, geleceği de daha yaşanabilir kılmayı amaçlar (URL-2). Son zamanlarda, çocukların toplum içinde kendilerini bir gruba ait hissetme arzusuyla yaptıkları tüketim, ne yazık ki çevreye duyarlı bir yaklaşım yerine daha çok popüler kültür ve sosyal medyanın etkisi altında şekillenmeye başlamıştır. Markaların cazibesi, reklamların etkisi ve sosyal medyada öne çıkan trendler, tüketimi bir kimlik meselesi haline getirmiş, sürdürülebilirlikten çok moda ve görünürlük ön plana çıkmıştır. Bu durum, çocuklara çevreye duyarlı tüketim alışkanlıkları kazandırmanın önemini bizlere tekrar tekrar hatırlatmaktadır. Gelecekte daha bilinçli bir tüketici kitlesi oluşturabilmek için, çocukların sadece "moda" ve "trend" olma kaygısıyla değil, aynı zamanda doğal kaynakları ve çevreyi koruma bilinciyle hareket etmeleri sağlanmalıdır. Alacakları eğitim, onların gelecekte daha sorumlu ve sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemelerine yardımcı olacaktır (Karaman Kepenekçi ve Ökdem,

2013). Buna bağlı olarak, öğrencileri çevreyi dikkate alarak tüketim yapacak şekilde eğitmek ve geliştirmek daha kritik bir öneme ulaşmıştır (Bozyiğit ve Karaca, 2020). Özellikle öğrencilerin, iyi birer tüketici olabilmeleri için tüketim, para idaresi, tüketici hakları, reklamlar, markalar ve çevre gibi temel konularda eğitilmeleri büyük bir önem taşımaktadır. Bu tür bir eğitim, genç bireyleri sadece bilinçli ve sorumlu tüketiciler yapmakla kalmaz, aynı zamanda kendi yaşamlarını ve çevreyi daha dikkatli bir şekilde yönetmelerini de sağlar. Tüketim alışkanlıklarını doğru bir şekilde yönlendirmek hem bireysel yaşam kalitelerini hem de toplumsal ve çevresel sürdürülebilirliği artırır. Gelecekte, bu bilgilere sahip bireyler, daha bilinçli kararlar alarak sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimseyebilir ve böylece toplumsal ve çevresel anlamda olumlu değişimler gösterebilirler. Eğitim sayesinde, sadece bireysel gelişimi değil, tüm dünyamızın daha sağlıklı ve dengeli bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlamaya da katkı sunar (Bayazıt ve Nazik, 2004).

Bu kapsamda, ortaokul öğrencileri önemli bir role sahiptir. Ortaokul düzeyindeki öğrencilerin tüketim alışkanlıklarının erken yaşlarda şekillenmesi, ilerleyen yıllarda çevresel farkındalık ve sorumluluk duygusunun gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu, onların sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları kazanmalarını sağlayacaktır. Okullar ve öğretmenler de bu davranışların kazandırılmasında büyük önem taşımaktadır. Çünkü sürdürülebilir gelişme için eğitim, öğrencilere çevre dostu kararlar alabilme becerisi kazandırmak ve tüketim tercihlerini ona göre yapmalarını sağlamada kritik bir araçtır. Bu bağlamda, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını benimsemeleri, yalnızca bireysel düzeyde çevresel etkileri azaltmakta kalmayıp, toplumsal düzeyde de daha geniş bir etki yaratabilir. Bu davranışlar, toplumda çevresel sorumluluk bilincinin artırılmasına, kaynakların verimli kullanımına ve daha adil bir yapının inşasına katkıda bulunabilir. Bu yüzden, ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının belirlenmesi, geleceğin çevreye duyarlı ve sorumlu bireylerini yetiştirmek için temel bir strateji olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını etkileyen başlıca faktörler arasında aile yapısı, eğitim düzeyi, cinsiyet, yerleşim yeri gibi unsurlar yer alır. Bu faktörlerin her biri, öğrencilerin sürdürülebilir bütün davranışlarını şekillendirerek, sürdürülebilir yaşama yönelik alışkanlıklar kazanmalarına zemin hazırlar. Bu nedenle bu çalışmada araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının çeşitli değişkenler açısından tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Nüfusun hızla artması, kaynakların düşüncesizce kullanılması ve çevreye zarar verecek şekilde gerçekleştirilen davranışlar, doğanın kendini yeniden onaramayacağı bir noktaya gelmesine sebep olmaktadır. Her geçen gün daha fazla doğal kaynak tüketilirken, bu kaynakların yerine konulması için gereken süreçler ve zaman, çevremizdeki ekosistemlerin dengeye tekrar ulaşması için kısıtlı kalmaktadır. İnsanlar, doğayla olan ilişkilerini gözden geçirip, kaynakları bilinçli bir şekilde kullanmaya başlamazlarsa, doğa bir noktada geri dönüşü olmayan bir hale gelebilir (Keleş, 2007). İnsanlığın son yüzyıldaki faaliyetleri, özellikle artan istek ve ihtiyaçlar, çevre üzerinde ciddi sorunlara yol açmış ve doğal kaynakların hızla tükenmesine sebep olmuştur. Bu durum, çevremizi korumak ve gelecekteki nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak için sürdürülebilirliği zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilirliğin temel unsurlarından biri de sürdürülebilir tüketimdir. Bu kavram, sadece tüketimi azaltmayı değil, aynı zamanda tüketim farkındalığını artırmayı da içerir. Sürdürülebilir tüketim, bireylerin daha az, fakat daha bilinçli ve çevre dostu şekilde tüketmelerini gerektirir. Tüketim davranışlarında çeşitliliği azaltmak ve aşamalı olarak tüketim miktarlarını düşürmek, bu hedefin ulaşılabilir kılınmasında kritik bir adımdır. Sürdürülebilir tüketimi hayatına yansıtan bireyler, sadece kendi yaşam kalitelerini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda çevreye olan etkilerini azaltarak toplumu da etkilerler. Bu farkındalığa sahip kişilerin sayısı arttıkça, bu davranışlar toplum genelinde bir kültür haline gelir ve sürdürülebilir bir toplumun temelleri atılır. Sürdürülebilir tüketim, yalnızca çevresel sorunları çözmeye yönelik bir adım atmakla kalmaz, aynı zamanda doğada var olan zenginliklerin korunması, yoksullukla mücadele, endüstriyel verimliliğin artırılması, ekonomik kalkınma, sağlık, eğitim ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gibi birçok önemli alanı kapsayan bütünsel bir yaklaşımdır. Bu nedenle, sürdürülebilir tüketim sadece çevresel bir gereklilik değil, toplumsal ve ekonomik anlamda da büyük bir öneme sahiptir (Tibbs, 1996).

Çocuklar, toplumun geleceği için büyük beklentiler taşıdığı, sevilen ve korunan bireyler olarak, ihtiyaçlarını ve taleplerini karşılamak için sahip oldukları tüketici kimliğiyle önemli bir yere sahiptir. Günümüzde, televizyona, dijital araçlara ve dijital platformlara kolaylıkla ulaşan çocukların, satın alma sektöründe önemli bir etkisi bulunmaktadır. Artık sadece eğlenmeleri, dinlenmeleri ya da bilgi edinmeleri için

değil, aynı zamanda bilinçli bir şekilde bilgilendirilip ikna edilmeleri gereken güçlü bir hedef kitle haline gelmişlerdir. Bu da onların, pazarın şekillenmesinde önemli bir rol oynamalarını sağlamaktadır. Çocukların tüketici olarak yükselen etkisi, markaların ve firmaların onlara yönelik stratejiler geliştirmesini kaçınılmaz hale getirmektedir (Ersoy ve Sarıabdullahoğlu, 2008).

Çocuklar, genellikle erken yaşlardan itibaren aileleriyle birlikte alışverişe gitmeye başlarlar ve bu süreç, onlara para kavramını tanımalarını sağlar. Ailelerinin alışveriş sırasında kararlarını gözlemleyerek, alışveriş yapmanın yanında ihtiyaçlar ve istekler arasındaki farkları da anlamaya başlarlar. Zamanla, çocuklar bu deneyimlerinden bağımsız olarak, kendi harcama kararlarını almaya başlayabilirler. Bu, onların finansal okuryazarlık becerilerinin gelişmeye başladığının bir göstergesi olup, aynı zamanda daha bilinçli tüketiciler olmalarına zemin hazırlar. Kazanacakları deneyimler, çocukların ilerleyen yaşlarında daha sorumlu ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olabilir (McNeal, 2000). Çocuğun bilişsel gelişimiyle birlikte, tüketim ve tüketicilikle ilgili tutumlar, davranışlar ve görüşler de erken yaşlardan itibaren şekillenmeye başlamaktadır. Çocuklar, büyüdükçe ve gelişimlerini sürdürdükçe, mal ve hizmet alımlarıyla ilgili kararlar alma sürecine daha fazla dâhil olurlar. Bu dönemde, doğru düşünme ve sağlıklı kararlar alabilme yeteneklerinin gelişmesi oldukça kritik bir rol oynar. Bir çocuğun gelişimde kazandığı değerler, tutumlar ve bilgiler, ailesi, öğretmenleri ve toplumdaki diğer bireyler tarafından çeşitli şekillerde ona öğretilir ve aktarılır. Bu etkileşimler, çocuğun dünyayı nasıl algıladığını ve nasıl bir birey olarak büyüyeceğini şekillendirir. Çocuk, çevresindeki bireyleri gözlemleyerek ve onları izleyerek, tüketimle ilgili karşılaştığı sorunları nasıl çözebileceğini öğrenir. Bu öğrendiklerini, kendi kararlarına ve davranışlarına yansıtarak, tüketim alışkanlıklarını şekillendirir. Bu süreç, çocuğun dünyayı nasıl algıladığını ve nasıl bir tüketici olarak büyüdüğünü belirleyen önemli bir faktördür (Barış ve Odabaşı, 2002). Özay (2019) çalışmasında, bireyin tüketimi öğrenmesinin pek çok yolu vardır, ancak bunların en önemlilerinden birinin aile olduğunu belirtmiştir. Aile, çocukların temel değerleri, tutumları ve alışkanlıkları geliştirdiği ilk sosyal çevre olarak büyük bir rol oynar. Bunun dışında, kitle iletişim araçları (televizyon, internet, sosyal medya) ve akranlar da bireyin tüketim alışkanlıklarını şekillendirmede etkili unsurlardır. Özellikle çocuklar ve gençler, çevrelerinden ve arkadaşlarından gelen etkilere açık oldukları için, tüketimle ilgili pek çok davranışı bu

yollardan öğrenirler. En nihayetinde ise, okul bireylerin tüketim davranışlarını öğrenmesinde en büyük faktörlerden biridir.

Bu sebeple, bu çalışmada araştırmaya katılan ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının çeşitli değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, akademik başarı düzeyi ve yaşanan bölge) açısından belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Son yıllarda Türkiye'de, sürdürülebilir kalkınma eğitimi, hem fen bilgisi öğretmenliği lisans programlarında hem de ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki Fen Bilimleri derslerinde giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu, geleceğin bireylerinin çevre bilinci ve sürdürülebilirlik konusunda daha duyarlı ve bilinçli olmalarını sağlamak için atılan önemli bir adımdır. Fen Bilimleri derslerinde yer verilen sürdürülebilir kalkınma konuları, öğrencilerin doğal kaynakları verimli kullanma, çevreyi koruma ve geleceğe daha sorumlu bir şekilde bakma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır (Er Nas ve Şenel Çoruhlu, 2017). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, Fen Bilimleri dersi öğretim programlarının gün geçtikçe daha fazla önem kazanan bir ögesi olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] tarafından 2005 yılında hazırlanan öğretim programında, öğrencilerin fen ve teknolojiyle ilgili toplumsal, iktisadi ve ahlaki prensipleri anlayarak, bireysel sağlık ve çevreyle ilgili problemler hakkında farkındalık geliştirmeleri, sorumluluk taşıyarak bilinçli kararlar verebilmeleri hedeflenmiştir. Bu hedef, sürdürülebilir kalkınma bilincini erken yaşlardan itibaren kazandırmayı amaçlamaktadır.

2013 yılında yapılan öğretim programındaki özel amaçlar arasında ise öğrencilerin çevre, toplum ve ekonomi arasındaki karşılıklı etkileşimi anlamaları, doğal kaynakları koruma ve sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmeleri vurgulanmıştır. Bu, sadece çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal sorumlulukları da kapsayan bir yaklaşımı içermektedir. Bu amaç doğrultusunda, öğrencilerin farklı alanlardaki kararlarını daha bilinçli, sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde alabilmeleri için güçlü bir temel oluşturulması hedeflenmiştir. Bu tür bir eğitim, genç nesillerin gelecekte daha sürdürülebilir bir dünya için aktif birer rol model olmalarını sağlayacaktır (MEB, 2013).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı 2018 yılında güncellenen Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında, öğrencilere birey, sosyal çevre ve doğa arasındaki ilişkiyi anlamalarını sağlaması ve bu konuda farkındalık kazandırması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Program, aynı zamanda sosyal çevre, ekonomi ve doğal zenginlikler gibi temel alanlarda sürdürülebilir kalkınma farkındalığını artırmayı hedefleyerek, öğrencilerin bu konularda sorumluluk sahibi ve bilinçli bireyler olmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır (MEB, 2018). Bu programda, 3. sınıftan 8. sınıfa kadar sürdürülebilir kalkınma konusunun farklı açılardan ele alındığı görülmektedir. 3. sınıfta “Ben ve Çevrem” konusunda, 4. sınıfta “Besinler ve Özellikleri” konusunda, 5. sınıfta “Biyçeşitlilik” ve “İnsan ve Çevre İlişkisi” konularında, 6. sınıfta “Sistemlerin Sağlığı” konusunda, 7. sınıfta “Evsel Atıklar ve Geri Dönüşüm” konusunda, 8. sınıfta “Madde Döngüleri ve Çevre Sorunları” ve “Sürdürülebilir Kalkınma” konularında sürdürülebilir kalkınmaya vurgu yapılarak öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2018). Okul müfredatları, öğrencilerin sürdürülebilir yaşamı anlamalarına yönelik önemli bir araçtır. Bu müfredatlar, öğrencilere güncel çevre sorunlarıyla ilgili temel fen bilimleri kavramlarını öğretmeyi hedefler. Bu kavramlar, öğrencilerin sadece çevresel konulara dair bilgi edinmelerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda gelecekte sürdürülebilir yaşamla ilgili problemleri araştırma ve çözüm önerileri geliştirme yeteneklerini de artırır. Sürdürülebilir yaşam, insanları çevre problemleri karşısında bilimsel kanıtlar ve çözümlerle desteklerken, bu anlayışın temel amacı yaşamın sürekliliğini korumaktır. Okullarda çeşitli öğretim programlarına sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilincine dair içerikler eklenmiş olmasına rağmen, çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde hâlâ bazı zorluklar yaşanmaktadır. Bu durum, yalnızca müfredatın yeterli olmamasından değil, aynı zamanda çevre bilincinin günlük yaşamda etkin bir şekilde uygulanamamasından kaynaklanıyor olabilir. Öğrenciler teorik bilgiyi öğrenmekte, ancak bu bilgilerin hayata geçirilmesi ve çevreye duyarlı bir yaşam tarzının benimsenmesi genellikle günlük alışkanlıklar, sosyal çevre ve kültürel faktörler gibi dış etmenlerden etkilenmektedir. Bu nedenle, çevre bilinci kazandırma süreci sadece okullarda verilen derslerle sınırlı kalmamalı; aileler, toplum ve medya gibi diğer unsurlarla da desteklenmelidir (Aslan vd., 2008).

2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini eğitim sistemine entegre etmeye yönelik önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır. Amaç, öğrencilerin sadece akademik bilgiyle donatılmasının ötesine

geçmek; aynı zamanda değerler, erdemler ve çevresel duyarlılık gibi kritik unsurlar üzerinden zenginleştirilmiş bir eğitim deneyimi oluşturmaktır. Bu yaklaşım, geleceğin liderlerini sadece bilgiyle değil, aynı zamanda sorumluluk bilinci ve çevreye duyarlı bir yaşam tarzıyla yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Fen Bilimleri dersi yeni programında yer alan 3. sınıf "7. Ünite: Toprağı Tanıyorum, Tarımı Keşfediyorum", 4. sınıf "8. Ünite: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar", 5. sınıf "7. Ünite: Sürdürülebilir Yaşam ve Geri Dönüşüm", "8. Ünite: Canlıların Yaşam Alanlarına Yolculuk", 6. sınıf "7. Ünite: Sürdürülebilir Yaşam ve Etkileşim", 7. sınıf "7. Ünite: Sürdürülebilir Yaşam ve Geri Dönüşüm" ve 8. sınıf "7. Ünite: Sürdürülebilir Yaşam ve Madde Döngüleri" konularında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazanımlar yer almaktadır ayrıca bu programda okuryazarlık becerileri başlığı altında "Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı" becerisi ön plana çıkmaktadır (MEB, 2024).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin temel taşlarından biri olan "erdem-değer-eylem" yaklaşımı, öğrencilerin yalnızca bilgiye sahip olmalarını değil, bunun yanında bildiklerini hayatlarında aktif bir şekilde uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu bakış açısı, öğrencilerin çevreye duyarlı ve sorumlu bireyler olarak yetişmesini sağlamakla beraber toplumsal dönüşüm için gerekli adımları atmalarına yardımcı olma açısından da büyük önem taşır (Akbulut ve Soysal, 2024).

Son zamanlarda, çocukların bir topluluğa dâhil olma arzusuyla gerçekleştirdikleri satın alma davranışlarıyla, doğaya saygılı bir yaklaşım sergilemekten uzaklaştıkları görülmektedir (Karaman Kepenekçi ve Ökdem, 2013). Bu durum, geçmişe kıyasla doğayı gözeten ve bilinçli tüketiciler yetiştirme gerekliliğini daha da önemli kılmaktadır (Bozyiğit ve Karaca, 2020). Özellikle eğitime devam eden çocukların, sürdürülebilir tüketim sergileyebilmeleri için harcama, bütçe idaresi, sahip oldukları haklar, tanıtımlar ve doğa gibi konularda eğitilmeleri, gelecekte çevreye daha duyarlı bireyler yetiştirebilmek için kritik bir adım olacaktır. Bu eğitim, çocukları sadece tüketici olarak değil, çevreyi koruyan ve toplumda sorumlu roller üstlenebilen bireyler olarak yetiştirmeye katkı sağlayacaktır (Bayazıt ve Nazik, 2004).

İlgili alanyazın incelendiğinde yapılan araştırmaların ortaokul öğrencilerinin çevresel farkındalık, satın alma kavramı, tüketici yükümlülükleri, sahip oldukları haklar, tüketiciyi gözeten normlar ve kuruluşlarla ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi

(Özkaya, 2013); sorumlu tüketim davranışları ile çevresel bilinç arasındaki ilişki (Çelebi, 2019); bilinçli tüketicilik düzeylerinin farklı değişkenlerle nasıl şekillendiği (Alimcan, 2018); bilinçli tüketim ve çevresel farkındalık (Tekin, 2022); bireylerin çevre dostu tüketim alışkanlıklarını ölçen araçlar geliştirme çalışmaları (Bulut vd., 2015) gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Küresel çevre problemlerinin ivmelenerek çoğaldığı ve bu problemlerin kritik bir aşamaya geldiği günümüzde sürdürülebilirlik, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir tüketim oldukça önem arz eden bir durumdur. Bu kapsamda sürdürülebilirlik temasına yönelik olarak ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının belirlenmesi ve eksikliklerinin tespit edilmesi yol gösterici olacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının farklı değişkenler açısından belirlenmesiyle elde edilen bulgular ışığında, ortaokul seviyesindeki bireylere sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırılması için verilecek eğitimlerde bu değişkenlerin etkilerinin öğrenme sürecine aktarılmasına yol gösterecektir. Bu sayede bireylerin alacağı sürdürülebilir yaşam eğitimi ile ilerleyen yaşlarda daha kalıcı davranışlar göstermeleri sağlanabilir.

1.3 Araştırmanın Problemi

Bu araştırmada, “Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları ne düzeydedir?” sorusuna cevap aranmaktadır.

1.3.1 Araştırmanın alt problemleri

Bu probleme yönelik aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları yaşanılan bölgeye (şehir merkezi-kırsal) göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.4 Araştırmanın Sayıtları

- Çalışma grubundaki öğrenci sayısının evreni temsil ettiğı varsayılmıştır.
- Öğrencilerin ölçek sorularını içtenlik ve objektif bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Çalışma Aksaray ilinin merkez ve merkeze bağı kırsal okullarında öğrenim gören 1508 5-8. sınıf ortaokul öğrencisiyle sınırlıdır.
- Çalışma 2023-2024 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

Sürdürülebilir Tüketim: “Temel yaşam gereksinimlerine cevap veren öğelerin kullanımını ve hayat standartlarının iyileşmesini sağılarken, çevresel kaynakların ve zararlı ürünlerin kullanımını en aza indiren; gelecek nesillerin gereksinimleri için risk oluşturmayan tüketim felsefesidir” (Seyfang, 2003).

Sürdürülebilir Tüketim Davranışı: “Bireylerin çevreye olan etkilerini en aza indirirken, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal dengeyi de gözeterek kaynakları daha verimli kullanmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu davranış, tüketicilerin çevre dostu seçimler yapmalarını, atıkları azaltmalarını, geri dönüşümü benimsemelerini ve ürünlerin ömrünü uzatarak daha bilinçli tüketim alışkanlıkları geliştirmelerini içerir” (Dangelico ve Vocalelli, 2017).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Sürdürülebilir Tüketim

İnsanlığın bilinçli ya da bilinçsiz gerçekleştirdiği tüketim faaliyetleri çevreye çoğu zaman olumsuz yansımıştır. 18. yüzyılda sanayi devriminin başlamasıyla birlikte tüketim faaliyetlerinin artması, hızlı nüfus artışı, hızla artan fosil yakıt kullanımı, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı, doğal yaşam alanlarına verilen zararlar beraberinde sera gazlarının artışı, hava, su, toprak kirliliğini, küresel ısınmayı ve biyoçeşitliliğin azalması gibi çevresel sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar son zamanlarda bilim çevreleri tarafından sıkça tartışılır ve çözüm aranır hale gelmiştir (Karalar ve Kiracı, 2011). 1900'li yılların ortalarından itibaren çevre problemleri daha görünür hale gelmiş ve insanlığı etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Bilinçlenen ve araştırmalar yapan insanlığın bu konudaki hassasiyeti artmış ve yapılan yanlışları fark ederek daha çevreci uygulamaları düşünmüş, politikalar ve çözümler üretmeye çalışmışlardır (Golob vd., 2019). İnsanlığın doğayı düşüncesizce kullanma arzusu sonucu insan ve çevre arasında istenmeyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu olumsuz durumu sonlandırmanın birçok etkili yolu vardır. Bunlardan en tesirlisi ise çevreye duyarlı bir davranış sergilemektir (Keleş ve Özer, 2016). 21. yüzyıla beraber yalnızca yaşayan insanlığın ihtiyaçlarını karşılamaktan çıkmış olan heveslerini tatmin etmeye dönüşen tüketim açlığı yerine gelecekte de yaşayacak insanların ihtiyacı olan ürünlerin dengeli kullanımı, bir başka deyişle tüketime karşı sürdürülebilir tüketim ön plana çıkmaktadır (Bulut vd., 2015).

Sürdürülebilir tüketim, günümüzde sıkça tartışılan ve önemli bir konu haline gelmiştir. Sürdürülebilir tüketim 1992 yılında Rio'da düzenlenen Dünya Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınma yolunda önemli bir adım olarak belirlenmiş ve bu alandaki küresel çalışmaların temelini oluşturan bir kavram olarak hayata geçmiştir. Zirve sonunda, sürdürülebilir bir gelecek için beşerî unsurların çevre üzerindeki zararlarını azaltmanın, tüketim alışkanlıklarında köklü değişiklikler yapmaktan geçtiği ifade edilmiştir. Bu da bireylerin ve toplumların daha bilinçli tercihlerle doğaya duyarlı bir yaşam tarzını benimsemesinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir (Hayta, 2009).

Sürdürülebilir tüketim, temel ihtiyaçları karşılayan ve hayat standartlarını yükselten öğeleri tüketirken, aynı zamanda çevresel kaynakların kullanımını ve zararlı

maddelerin oluşumunu minimize etmeyi, doğaya zarar veren ürünlerin tüketimini en aza indirmeyi ifade eder. Bu anlayış, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmamayı ve gezegenin geleceğini korumayı amaçlar. Kısacası, bugün tüketim yaparken çevreyi ve kaynakları korumak hem kendi yaşam kalitemizi iyileştirmek hem de yarının dünyasına katkı sağlamak anlamına gelir (Cooper, 2002).

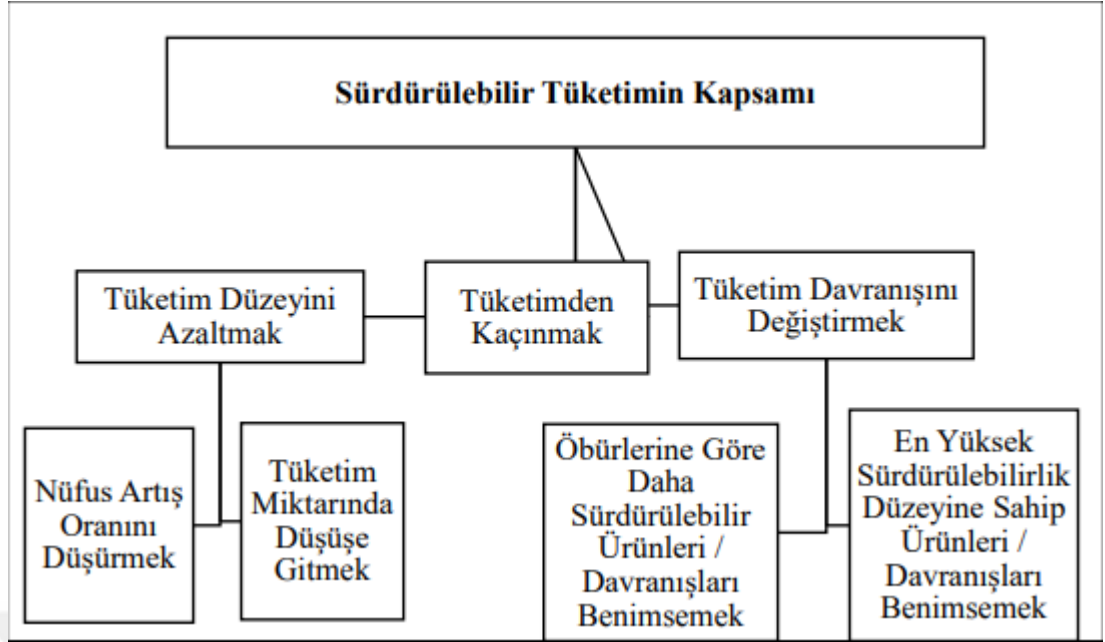
UNEP (1999), sürdürülebilir tüketimi yalnızca tüketimi azaltmak olarak görmemiş, tüketimin ve tüketilenlerin üzerinden daha fazla fayda sağlamak olarak görmüş ve bunun daha kaliteli bir insan yaşamı sağlayacağını belirtmiştir.

Hansen ve Schrader (1997), sürdürülebilir tüketim kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

- Tüketimden olabildiğince kaçınmak,
- Tüketim miktarını azaltmak,
- Var olan ürünlerden, doğal ve doğaya yakın olanları tercih ederek tüketmek.

Sürdürülebilir tüketim, kapsam olarak yalnızca çevreyi korumayı değil, aynı zamanda doğal kaynakların verimli kullanılmasını, gelir adaletsizliği ile baş edebilmeyi, iktisadi ilerlemeyi, sağlık, öğretim ve hayat kalitesini de kapsayan geniş bir anlayışı içerir. İnsanlar, tükettikleri şeylerin çevreye olan etkilerini azaltarak toplumsal davranışlarında büyük değişikliklere yol açabilir. Sürdürülebilir tüketimi anladıkça, tüketim alışkanlıklarındaki olumsuz çevresel etkiler azalır ve toplumlar, çevreye zarar veren tüketim biçimlerini değiştirme ve bu tüketim seviyelerini düşürme konusunda daha bilinçli hale gelirler (Mont ve Plepys 2008).

Karalar ve Kiracı (2011) çalışmasında, sürdürülebilir tüketimin kapsamını Şekil 2.1’deki gibi ifade etmişlerdir.

Şekil 2.1. Sürdürülebilir tüketimin kapsamı.

Sürdürülebilir tüketimin sağlanabilmesi için Seyfang (2006) tarafından beş önemli öge öne sürülmüştür:

1. Yerel ürünlerin tercih edilmesi,
2. Tüketim sonrası ortaya çıkan atıkların tekrardan üretime katılması,
3. Üretken ve sürdürülebilir bir toplumun temelini atılması,
4. Tüketimle ilgili sorunlara çözüm üretebilecek kurumsal örgütlerin hayata geçirilmesi,
5. Toplumun çevre dostu davranışlara yönlendirilmesi.

2.2 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Doğrultusunda Sürdürülebilir Tüketim

Sürdürülebilir kalkınma amaçları, insanlığın karşılaştığı kalkınma problemlerini ele alan, küresel çapta yoksulluğun tüm yönleriyle ele alınmasının ve bertaraf edilmesinin amaçlandığı; iklim değişikliği, doğal kaynak kullanımı, sağlık, eğitim, çevre, ekonomi, adalet, enerji gibi alanlarda kritik eşiklerin belirlendiği, insanlığa sürdürülebilir kalkınma ile ilgili rehberlik etmesi istenen, 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen 17 amaç ve 169 alt amaçtan oluşan hedeflerdir. Sürdürülebilir kalkınma için belirlenen 17 amaç Şekil 2.2'deki görselde sunulmuştur (URL-1).

Şekil 2.2. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma amaçları.

Buna göre, SKA 12: Sürdürülebilir yaşam tarzı yaratarak, bilinçli üretim ve tüketimi hedeflemektedir. Sorumlu üretim ve tüketime ulaşmak için 11 ara hedef belirlenmiştir. 8+3 Ara hedef ve göstergeleri aşağıda Şekil 2.3'te açıklanmaktadır (URL-3).

Şekil 2.3. SKA 12: Sürdürülebilir üretim ve tüketim amacının hedefleri.

2.3 Sürdürülebilir Tüketim Davranışı

Artan çevre kirliliği, su ve gıda kaynaklarının azalması, iklim değişikliği ve atmosferik bozulmalar gibi problemler, sürdürülebilir tüketim davranışlarının önemini göstermektedir. Bu tür sorunlarla başa çıkabilmek için herkesin üzerine düşen

sorumlulukları yerine getirmesi ve daha bilinçli ve duyarlı bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir (Karalar ve Kiracı, 2011).

Agyeman ve Kollmuss (2002) çalışmasında, sürdürülebilir tüketim davranışını, bireylerin günlük yaşamlarında çevreyi göz önünde bulundurarak daha bilinçli kararlar almayı ve çevresel etkileri en aza indirmeyi amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlar. Sürdürülebilir tüketim davranışı, kişisel değerler, toplumun beklentileri ve alışkanlıkların etkisiyle şekillenir. İnsanlar, çevreyi korumak ve daha sürdürülebilir bir dünya yaratmaya katkıda bulunmak amacıyla alışverişlerinde ve tüketim alışkanlıklarında daha dikkatli seçimler yapmayı tercih ederler. Sürdürülebilir tüketim, sadece bireylerin kararlarını değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde bir farkındalık yaratmayı hedefler; böylece çevresel etkileri azaltarak daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam tarzı benimsenebilir.

Sürdürülebilir tüketimin hayata geçirilmesi hem işletmelere hem de tüketicilere büyük sorumluluklar yükler. Tüketicilerin çevreye duyarlı ve bilinçli tüketim alışkanlıkları edinmesi, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal açıdan da büyük bir öneme sahiptir. Tüketiciler, her seçimlerinde çevreyi ve kaynakları göz önünde bulundurarak daha sorumlu bir yaşam tarzı benimseyebilir ve bu davranışları topluma yayarak büyük bir değişim yaratabilirler. Hem bireylerin hem de işletmelerin bu sorumluluğu üstlenmesi, çevreye duyarlı bir toplumun oluşmasına ve sürdürülebilir bir dünyaya doğru ilerlememize yardımcı olacaktır (Fırat, vd., 2008). İnsanların yaşamlarının daha sürdürülebilir hale gelmesi için, çevre dostu ürünler tercih etmeleri, dönüşümü yapılabilen malzemelerle yapılmış eşyaları tercih etmesi ve mümkünse eski ürünleri yeniden kullanarak hayat döngülerini uzatmaları önemlidir. Bu şekilde hem çevreye olan etkisini azaltabilir hem de doğal kaynakların korunmasına katkı sağlayabilirler (Alınışık, 2010).

2.4 Sürdürülebilir Tüketim Davranışını Belirleyen Faktörler

Sürdürülebilir tüketim davranışını inceleyen araştırmacılar, bu davranışın çeşitli faktörlerden etkilendiğini belirtmişlerdir. Özellikle demografik özellikler, psikolojik faktörler, sosyo-kültürel faktörler, ekonomik faktörler, alışkanlıklar ve alışveriş davranışları tüketicilerin sürdürülebilir alışkanlıklar edinmelerinde önemli rol oynamaktadır (Fraj ve Martinez, 2007). Bireylerin sürdürülebilir tüketim

alışkanlıkları, yaşa bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Araştırmalar, genç bireylerin çevresel farkındalık düzeylerinin genellikle yüksek olduğunu, ancak bu farkındalığı sürdürülebilir tüketim davranışlarına dönüştürmede yeterince aktif olmadıklarını ortaya koymaktadır. Öte yandan, yaşlı bireylerin çevre dostu alışkanlıkları daha fazla benimsediği ve bu konuda daha tutarlı davrandıkları ifade edilmektedir (Diamantopoulos vd., 2003). Demografik özelliklerin yanı sıra, psikolojik faktörler de tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir. Çünkü bireylerin çevreye duyarlı davranışlar sergileme motivasyonları, çoğunlukla kişisel inançlar ve değer yargılarıyla şekillenir (Agyeman ve Kollmuss, 2002). Çevresel sorunlara karşı duyarlılığı etkileyen psikolojik faktörler, kişisel sorumluluk duygusu, çevreye olan yakınlık hissi ve çevreye duyarlı davranışlara olan inançlar olarak tanımlanır. Bu faktörler, bireylerin çevreyi koruma amacıyla daha sürdürülebilir seçimler yapmalarını teşvik eder. Örneğin, çevresel sorunlara karşı yüksek duyarlılığı olan kişiler, geri dönüşüm, su ve enerji tasarrufu gibi davranışları daha sık benimseme eğilimindedir. (Schwartz ve Howard, 2012). Biel ve Grankvist (2007) çalışmasında, çevre bilgisi arttıkça, bireylerin sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarına daha yatkın hale geldiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, doğayla ilgili bilgi ve farkındalık seviyesi düşük olan kişilerin, genellikle sürdürülebilir tüketim davranışlarını benimseme konusunda daha fazla zorluk yaşayabileceğini ifade etmektedir.

Boulstridge ve Carrigan (2000) çalışmasında, sosyal normlar ve toplumsal değerlerin, bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını şekillendiren önemli faktörlerden biri olduğunu ifade etmektedir. İnsanların çevre dostu davranışlarını, toplumlarının beklentileri doğrultusunda benimsediklerini ve bu davranışları günlük yaşamlarında uygulamakta daha istekli olduklarını belirtmektedir. İnsanlar, çevreye duyarlı davranışların toplumlarında kabul gördüğünü gördüklerinde, bu davranışları benimsemeye daha yatkın hale gelirler. Sosyal baskılar ve grup normları, bireylerin çevresel etkilere duyarlılığını artırabilir ve onları daha sürdürülebilir tüketim biçimlerine yönlendirebilir. Ayrıca, kültürel faktörler de sürdürülebilir tüketimi etkilemede önemli bir rol oynamaktadır. Bazı toplumlarda çevre bilinci derin bir değer haline gelirken, diğerlerinde ekonomik büyüme ve refah daha ön planda tutulmaktadır. Thøgersen ve Ölander (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, toplumların çevresel değerlerindeki farklılıkların, bireylerin çevre dostu ürünlere olan talebini ve sürdürülebilir tüketim davranışlarını önemli ölçüde etkilediği ortaya konulmuştur.

Ekonomik faktörler, sürdürülebilir tüketim davranışlarını en çok etkileyen unsurlar arasında öne çıkmaktadır. Tüketicilerin sürdürülebilir ürünlere yönelmesinde fiyat ve ekonomik durum gibi faktörlerin büyük rol oynadığı vurgulanmaktadır. Çevre dostu ürünlerin genellikle daha pahalı olması, pek çok tüketicinin bu ürünlere olan ilgisini sınırlamaktadır. Bu bağlamda, düşük gelirli bireylerin çevre dostu ürünleri tercih etmeleri genellikle daha zordur. Ayrıca, ekonomik krizler ve finansal belirsizlikler de çevre dostu alışveriş davranışlarını olumsuz etkileyebilir (Peattie, 2010). Biel ve Grankvist (2007), ekonomik zorluklar yaşayan bireylerin, çevresel kaygılardan daha çok temel ihtiyaçlarına odaklandıklarını ve bu nedenle sürdürülebilir tüketimi genellikle ikinci planda tuttuklarını belirtmektedir.

Bununla birlikte, hükümet politikaları ve şirketlerin sunduğu teşvikler de sürdürülebilir tüketimi destekleyen ekonomik faktörler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, vergi indirimleri veya çevre dostu ürünlere yönelik sübvansiyonlar, bireyleri bu tür ürünleri tercih etmeye teşvik edebilir (Nielsen, 2015). Sürdürülebilir tüketim, çoğu zaman bireylerin alışveriş alışkanlıklarıyla doğrudan bağlantılıdır. İnsanların alışveriş yaparken çevre dostu ürünleri tercih etmeleri için belirli alışkanlıkların zamanla gelişmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu alışkanlıklar, tüketicilerin çevresel etkileri göz önünde bulundurarak bilinçli seçimler yapmalarını sağlar. Yeniden kullanılabilir ambalajlar, organik ürünler veya düşük enerji tüketen ürünler gibi seçeneklerin artan şekilde tercih edilmesi, sürdürülebilir tüketim davranışlarının yaygınlaşmasına katkı sağlar (Verbeke ve Vermeir, 2008).

Alışveriş davranışlarını değiştirmek için, sürdürülebilir ürünlerin günlük yaşamda daha erişilebilir ve cazip hale getirilmesi oldukça önemlidir. Sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının toplumda yerleşebilmesi için halkın bilinçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu süreçte eğitim ve farkındalık programları, sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını teşvik etmek için kritik bir rol oynamaktadır (Jackson, 2005).

2.5 Literatürde Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili yurt içi ve yurt dışı yapılan literatür çalışmalarına yer verilmiştir.

2.5.1 Yurt içinde yapılan çalışmalar

Bayazıt ve Saygılı Akkaya (2025) araştırmasında, 18 yaş üstü bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını belirlemeyi ve bu davranışların demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, "Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği" kullanılmıştır. Katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet durumu gibi faktörlerinin çevre hassasiyeti, satın alma alışkanlıkları ve enerji tasarrufu gibi davranışlarında değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Delice Akça ve Yenmez (2024) çalışmasında, hayat anlayışı ve sürdürülebilir ürün tercihlerinin, bireylerin tüketim alışkanlıkları üzerindeki yansımaları araştırmıştır. Çevrimiçi yöntemle 470 kişiye uygulanan ölçekten elde edilen bulgulara göre, hayat anlayışı ve sürdürülebilir ürün tercihlerinin, bireylerin tüketim alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada, hayat anlayışı ile bireylerin tüketim alışkanlıkları arasında olumlu anlamda bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Eğrikaya (2023) çalışmasında, yaratıcı drama ve argümantasyon etkinliklerinin, öğrencilerin sorumlu tüketici davranışlarını geliştirme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel yürütülen araştırmada toplam 46 öğrenci ile çalışmıştır. Veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek, başarı testi ve argüman oluşturma kağıtları kullanılmıştır. Araştırma bulguları, kullandığı yöntemlerin öğrencilerin bilinçli tüketim alışkanlıklarını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Ergin ve Dal (2023) çalışmasında, satın alma faaliyetini gerçekleştiren kişilerin çevresel duyarlılığının çevreye duyarlı davranışların arasındaki ilişkiyi ve çevre bilincinin çeşitli değişkenlere göre nasıl farklılaştığını incelemiştir. Araştırma, kolay örnekleme yöntemiyle Burdur il sınırlarında yaşayan 535 katılımcıya çevrimiçi birden fazla ölçekten oluşturulan anket aracılığıyla ulaşılarak gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda, ankete yanıt verenlerin çevresel farkındalığının ve çevreye duyarlı davranışlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Sürdürülebilir tüketim davranışının alt boyutları, çevre duyarlılığı boyutunun eğitim seviyesinde, ihtiyaç dışı satın alma boyutunun gelir düzeyinde ve yeniden kullanılabilirlik boyutunun ise tüm demografik özelliklerde bir fark yaratmadığı bulunmuştur.

Dursun ve Sargın (2023) çalışmasında, sürdürülebilir tüketim davranışı kavramsal bir çerçevede incelemiştir. Sürdürülebilir tüketim kavramını geliştirmek ve yaymak için hem şirketlerin hem de hükümetlerin, tüketicilerin bazı sorumluluklara sahip olduğunu ve hükümetlerin, şirket ve tüketicileri sürdürülebilir davranmaya teşvik etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, ürünlerin üretilmesi ve tüm tedarik zinciri boyunca sürdürülebilir politikalar izlenmesinin önemli olduğu ifade edilmektedir. Literatür çalışmalarının incelemesi sonucunda, sürdürülebilir tüketim davranışı ile fiyat dengesini araştıran bir çalışmaya rastlanılmadığını ve çevre dostu ürünlerin fiyatları çoğu zaman tüketicilerin kararlarını etkileyebileceğini ifade etmiştir. Araştırmacıların, etik ahlak ve sürdürülebilir tüketici davranışı arasındaki ilişkileri inceleyebileceği önerisinde bulunulmuştur.

Kelleci ve Yıldız (2022) çalışmasında, 1997-2010 yılları arasında doğan lisans öğrencilerinin tüketim davranışlarının sürdürülebilirliğini belirleyen faktörleri anlamayı amaçlamıştır. İstanbul'daki üniversite öğrencileriyle yapılan yüz yüze anket aracılığıyla toplanan verilerle, tüketim davranışlarının sürdürülebilirliğini etkileyen dokuz ana boyut belirlenmiştir. Araştırmada, sürdürülebilirlik kavramının sadece çevresel faktörlerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda sosyal boyutların da önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hamşioğlu (2020) çalışmasında, yaşanılan yer ile sürdürülebilir tüketim davranışı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri 500 kişi ile yüz yüze görüşme yapılarak elde edilmiştir. Araştırmada, yaşam alanlarını sahiplenilen kişilerin, yaşadıkları mahallelere olan bağlılıklarının, sürdürülebilir tüketim davranışlarını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca, bu bireylerin çevrelerine duydukları aidiyet duygusu sayesinde mahallelerinde daha sürdürülebilir ve çevre dostu alışkanlıklar benimsemekte olduklarını ve bu davranışları günlük yaşamlarına uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çelebi (2019) çalışmasında, 8. sınıfta öğrenim gören bireylerin sorumlu tüketim seviyeleri ve çevre farkındalıklarının ilişkisini açıklamayı amaçlamıştır. Araştırmaya 825 kişilik 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada, sorumlu tüketim seviyelerinin tutumluluk, öğrenci ders başarı durumu, dijital araçlarla geçirilen vakit ve öğrenim görülen bölgenin gelir ve yaşam koşulları değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir.

Coşkuner Aktaş ve Çiçek (2019) tarafından Ankara'nın Çankaya ilçesinde gerçekleştirilen bu araştırmada, farklı kuşaklardaki kadın ve erkeklerin sürdürülebilir tüketim davranışları incelenmiştir. Araştırma kapsamında 519 bireye, “Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” uygulanmıştır. Çalışma bulgularına göre, katılımcıların sürdürülebilir tüketim davranışları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, alt boyutlar bazında yapılan incelemelerde "ihtiyaç dışı satın alma" alt boyutunda belirgin bir fark olduğu belirtilmiştir. Araştırmada, özellikle Y kuşağının bilinçli tüketim davranışları, Z kuşağından daha belirgin şekilde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, cinsiyet ve kuşaklara göre yapılan daha derinlemesine bir analizde, kadın ve erkek katılımcıların farklı kuşaklarda farklı tüketim alışkanlıkları sergiledikleri sonucuna varılmıştır. Bu bulguların, kuşaklar arası farklılıkların sürdürülebilir tüketim davranışlarını şekillendirdiğini ve erkek ile kadınların tüketim alışkanlıklarının kuşaklara göre değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir.

Ateş (2018) araştırmasında, öğretmen adaylarının çevreye duyarlı tüketim davranışlarını ve sürdürülebilir yaşam anlayışına dair bilgi seviyelerini daha yakından incelemeyi hedeflemiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemini kullanılmıştır. Uygun örnekleme yönteminin kullanıldığı araştırmada 507 kişi ile çalışılmıştır. Bulgular incelendiğinde, cinsiyet, ekonomik durum ve sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Kadınların, erkeklere kıyasla daha sürdürülebilir tüketim davranışları sergilediği ve bu konuyla ilgili daha fazla bilgiye sahip oldukları, sürdürülebilir tüketim davranışları ile ekonomik durumla doğru orantılı olduğu bulunmuş ve üst sınıflarda duyarlı tüketim davranışlarının pozitif yönde geliştiği belirlenmiştir.

Karaca (2018) çalışmasında, Sivas ilinde yaşayan bireylerin yaşam tarzları ve bilinçli tüketim alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında, Sivas il merkezinde, kolay örnekleme yöntemiyle seçilen 400 katılımcıya yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışma bulgularında ise, çevresel hassasiyetin cinsiyete göre farklılık gösterdiği, yeniden değerlendirme faktörünün ise cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve meslek değişkenlerine göre farklılık gösterdiği ifade edilmiştir. Ayrıca, yaşam tarzının bazı alt boyutları ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Keleş (2017) çalışmasında, Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarını ve bu davranışları yönlendiren etmenleri incelediği bir çalışmada, üniversitede eğitim gören, farklı sınıf seviyelerindeki 154 öğretmen adayı ile çalışmıştır. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının orta düzeyde olduğu ve cinsiyetin bu davranışlar üzerinde bir etkisinin olmadığı, ancak sınıf seviyelerine göre anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Keleş vd. (2017) çalışmasında, yedinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmanın üç temel unsuru olan çevre, toplum ve ekonomi ile ilgili düşüncelerini incelemiştir. Öğrenciler çevre bileşenini doğa kavramıyla, ekonomi bileşenini para kavramıyla, toplum bileşeninde ise insanı en önemli varlık olarak tanımlamışlardır. Öğrencilerin her bir bileşenle ilgili kurdukları bilişsel bağlantıların, sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun olduğu ve bu kavramları birbiriyle ilişkilendirerek anlamaya çalıştıkları gözlenmiştir.

Bulut vd. (2015) çalışmasında, bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını ölçmek amacıyla 17 madde ve dört bölüm olarak belirlenen “Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” geliştirilmiştir ve çevre bilincinin arttırılmasına yönelik etkili araçların nasıl kullanılabileceği üzerine odaklanılmıştır.

Yılmaz (2016) çalışmasında, Türkiye'deki tüketici davranışları ve sürdürülebilir tüketim üzerine önceki çalışmaların meta-analizi yapılmıştır. Çalışma bulgularına göre, Türkiye'deki tüketicilerin çevre dostu ürünleri satın almaya duyarlı olduklarını ancak ekonomik kaygıların bu alışkanlıkları sınırladığı ve çevre dostu tüketimi yaygınlaştırmak için ekonomik engellerin aşılması gerektiği ifade edilmiştir.

Pınarcı (2007) gerçekleştirdiği araştırmada, ortaokul öğrencilerine değişik metodlarla aktarılan sorumlu tüketim eğitiminin sürdürülebilir tüketim bilgisi ve sürdürülebilir tüketim davranışları üzerindeki değişimi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara'nın Altındağ ilçesindeki bir ortaokulda eğitim gören altıncı sınıf öğrencileri oluşturmuş ve örneklem olarak 6-B ve 6-E sınıfları seçilmiştir. Araştırmada öğrencilerin bilgi düzeylerini ölçmek için eğitim öncesinde anket uygulanmış, sonrasında ise ön test ve son test uygulamaları yapmıştır. Araştırma bulguları, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarında pozitif yönde gelişim olduğunu göstermektedir.

Aygün (2006) çalışmasında, çocukların ailede içinde ürünün satın almaya karar vermedeki rollerini ve etkileme becerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma anket kullanılarak, 1350 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, çocukların satın alınacak ürünlerin seçimi ve tüketim aşaması ile ilgili kararlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, çocuklar genellikle şahsi ihtiyaçlarına yönelik, düşük düzeyde katılım gerektiren ürünlerin seçiminde daha önde olurken, ailelerinin ihtiyaçları doğrultusunda, daha fazla katılım gerektiren ürünlerde etkileri daha sınırlı kalmaktadır. Satın almada çocukların etkisinin, ne kadar bütçe ayrılacağı ve hangi mağaza veya markadan alınacağı konusunda yönlendirmelerinin düşük seviyede olduğu bulunmuştur. Çocukların, ailedeki satın alma kararlarında, özellikle kişisel kullanım alanındaki ürünlerde belirli bir etkinlik gösterdiğini, ancak daha büyük ve ailevi ihtiyaçlarla ilgili kararların daha az etkilenmiş olduğu tespit edilmiştir.

2.5.2 Yurt dışında yapılan çalışmalar

Gunavan vd. (2024), Endonezya'da genç hane halkı tüketicileri üzerinde gerçekleştirdiği ve 179 katılımcıyı kapsayan bir araştırmada, genç tüketiciler arasında çevresel sorunlara yönelik farkındalık ve anlayışın arttırılmasının, daha sorumlu tüketim davranışlarının benimsenmesine olanak sağladığını ifade etmiştir. Çalışmada, çevre bilincine sahip eğitim programları, doğa koruma kampanyaları ve sürdürülebilir yaşam programlarına yönelik yatırım yapan politikaların, çevresel farkındalığı artırabileceği ve tüketimin olumsuz etkilerini azaltabileceği belirtilmiştir.

Agarwal vd. (2024) çalışmasında, tüketicilerin yeşil satın alma davranışlarını etkileyen temel psikolojik unsurları incelemek için karma yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Görüşmeler yoluyla toplanan verilere dayanarak, temellendirilmiş teori yöntemi ile temalar ve değişkenler belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, eko-etiketlerin işletmelerin tüketicilere bilgi aktarması ve bu sayede yeşil ürünlere yönelik davranış değişikliklerini teşvik etme potansiyeli olduğu, ayrıca eko-etiketlerin çevreyi koruma amacı taşıyan sürdürülebilir bir iş stratejisi olarak uygulanabilirliği ifade edilmiştir. Bu bulgular, çevre dostu ürünlerin alımını teşvik etmek için eko-etiketlerin önemli bir araç olduğunu ve bu etiketlerin tüketici davranışlarını yönlendirmede büyük bir rol oynayabileceğini ifade edilmektedir.

Maduku (2024) tarafından yapılan araştırma, tüketicilerin çevresel kaygılarının, satın alma davranışları ve bu davranışlara ilişkin olumlu ve olumsuz duyguları nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Çalışmada, Güney Afrika'dan 764 tüketici yer almaktadır. Çalışma bulgularına göre, çevresel kaygıların tüketicilerin satın alma kararlarını etkilemede önemli bir rol oynadığını ve bu faktörlerin sürdürülebilir tüketime yönelik niyetleri doğrudan etkilediğini göstermektedir. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise, tüketicilerin duygu durumları ile sürdürülebilir tüketim niyetleri arasındaki ilişkinin, onların düzenleyici odaklanma eğilimleriyle yönetildiğini belirtmektedir.

Wheeler (2023) araştırmasında, İngiltere'deki çocukların sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konusunda nasıl eğitim aldığını tespit etmek amacıyla 155 farklı öğrenme kaynağını analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma, sürdürülebilir eyleme geçişin ve çevresel sürdürülebilirlik gelişiminin öğrenme kaynaklarına odaklanarak, çocuklara sorumlulukların nasıl dağıldığını ve onları sürdürülebilirlik konusunda harekete geçirmeye yönelik yaklaşımları incelenmiştir. Nitel içerik analizi yöntemiyle yapılan çalışmada, öğrenme kaynaklarının çoğunun çocukları evde ve okulda davranış değişikliklerinden sorumlu faktörler olarak belirlendiği tespit edilmiştir. Çocukların sürdürülebilirlik konusundaki bilinçlerini derinleştirmek için daha kapsamlı ve eleştirel bir eğitim modeline ihtiyaç duyulduğunu ifade edilmektedir.

Arga (2023) tarafından yapılan araştırma, Bandung ilinde rastgele belirlenen 7 okulda, sürdürülebilir tüketim davranışını destekleyen okulların öğrencileriyle yapılan görüşmeler ve gözlemler doğrultusunda gerçekleştirilen nitel bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, çevresel bilinç kazandırabilen sürdürülebilir yaşam tarzı proje tabanlı öğrenme yöntemlerinin uygulanması, öğrencilerin sürdürülebilirlik anlayışlarını güçlendirmiş ve yaşam tarzlarında olumlu değişikliklere yol açtığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda, proje tabanlı öğrenmenin öğrencilere çevre bilinci kazandırma konusunda etkili bir araç olduğunu ifade edilmiştir.

Debrah vd. (2021) çalışmasında, kalkınma sürecindeki devletlerde atık düzenleme aşamaları ile ilgili çevre bilinci, çevresel farkındalık ve çevre dostu faaliyetleri incelemiştir. Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki öğrencilerin doğa ile ilgili alanlarda üst düzey bilince ulaştıkları ve olumlu davranışlar gösterdikleri tespit edilmiştir. Eğitimcilerin öğrencilere katı atık değerlendirme sürecinde öncülük etmek için

gerekli pratik eğitimleri sunmada yetersiz kaldıklarını vurgulanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin çevre bilgilerinin yetersizliğinin, eğitimcilerin katı atık değerlendirme sürecindeki deneyimlerinin eksikliği ile bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Araştırma, yaşa bağlı olarak farkındalıkla birlikte, uygulamalarda farklılıkların ortaya çıktığını ifade edilmektedir. Bu bulgular ışığında, eğitimcilerin çevresel sürdürülebilirlik alanındaki bilgi ve becerilerini geliştirmelerinin, öğrencilere daha etkili bir rehberlik sunulabilmesi için önemli olduğunu düşünülmektedir.

Mischo vd. (2021) çalışmasında, ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilirlik yeterliliklerinin bir eğitim yılı süresince nasıl geliştiğini incelemeyi amaçlamıştır. Öğrencilerin sürdürülebilirlikle ilgili bilgileri, duygusal-motivasyonel inançları, tutumları ve kendilerinin bildirdiği davranışsal niyetleri, sürdürülebilirlik yeterlilikleri çerçeve modeline göre değerlendirmiştir. Araştırmanın örneklemini, Almanya'da 79 ortaokulda eğitim gören 1318 öğrenci oluşturmuştur. Sürdürülebilirlik eğitiminin başlatılmasından sonra, eğitim yılının başında ve sonunda ölçümler yapılmıştır. Bulgulara göre, öğrencilerin sürdürülebilirlikle ilgili bilgi seviyelerinin arttığı ifade edilirken, duygusal-motivasyonel inançlar ve sürdürülebilirliğe yönelik bir düşüş gözlemlenmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin sürdürülebilirlik eğitime karşı görüşlerinin ve mesleki bilgilerinin, öğrencilerin gelişiminde önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Bahtić ve Višnjić Jevtić (2020) çalışmasında, üç ile yedi yaş arasındaki 43 çocuğun sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutları hakkındaki düşüncelerini incelemeyi amaçlamıştır. Nitel yöntemle desenlenen çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmelerle veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, yaşça büyük çocukların sürdürülebilirlik konusuna daha kapsamlı ve çok boyutlu bir bakış açısıyla yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Yaşça küçük çocukların sürdürülebilir kalkınma hakkında daha sınırlı bir bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmada yaştan sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık ve bilgi düzeyini etkileyen önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir.

Dragomir vd. (2020) çalışmasında, çevre ve geri dönüşüm konularında insanların davranışlarını değiştirmek için etkili eğitim müdahalelerinin nasıl yapılandırılabilirliğini belirlemeyi amaçlamıştır. Romanya'da yapılan çalışmada, endüstriyel rekabetçi gelişim yöntemlerini entegre ederek eğitim müdahaleleri için bir

yol haritası önerilmiştir. Araştırmada, davranış değişikliği hedefleyen eğitimler için uygun davranış teorileri üzerine bir literatür taraması yapılmış ve bu sayede 30'dan fazla davranışsal faktör belirlenmiştir. Eğitim uzmanları arasında gerçekleştirilen bir anketle, bu faktörlerin çevresel davranışları ne şekilde etkileyebileceği değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, endüstriyel rekabetçi gelişim yaklaşımının, çevre dostu ve geri dönüşüm davranışlarını geliştirmek için önerilen eğitim müdahalelerinin tasarlanmasında ve uygulanmasında etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu müdahalelerin, öğretmenler ve eğitimcilerin içerik ve araçların yanı sıra ulusal ve kurumsal düzeyde de önemli bir rol oynayarak çevre bilincini artırabileceği ifade edilmektedir.

Mohammad ve Quoquab (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, sürdürülebilir tüketim konusuna daha geniş bir perspektif kazandırmak ve temel kavramları daha iyi anlayabilmek amacıyla, 2000-2020 yılları arasında yayımlanan ilgili literatür taranarak mevcut bilgiler bir araya getirilmiştir. Çalışma, sürdürülebilir tüketim kavramının ortaya çıkışı, temel bileşenleri, bu alandaki teoriler, kullanılan metodolojiler, öngörüler ve elde edilen sonuçlar üzerinde durmuştur. Araştırma sonucunda, literatürdeki boşlukların giderilmesi ve konunun daha derinlemesine anlaşılabilmesi için daha fazla araştırma yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Douai ve Lavaud (2020) tarafından yapılan çalışmada, sürdürülebilir tüketim davranışları incelenmiştir. 3005 katılımcıyla gerçekleştirilen araştırmada, kadınların daha olumlu sürdürülebilir tüketim davranışları sergilediği belirlenmiştir. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise, eğitim düzeyi ile çevre dostu tüketim alışkanlıkları arasında pozitif bir ilişki olduğudur. Ayrıca, genç yaşın ve yüksek gelirin çevre dostu tüketim alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Çalışmada, bireylerin tüketici kararlarını en fazla etkileyen faktörün sosyal çevreleri olduğu ifade edilmiştir.

Banque vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada, 994 katılımcıyla gerçekleştirilen araştırma, gençler arasında yeni teknolojilerin satın alınması ve kullanımı konusunda sürdürülebilir tüketim bilincini artırmayı amaçlamıştır. Katılımcılara, Katalonya Tüketim Okulu'nda çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve anketler uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, gençlerin teknoloji ve sanal dünya ürünlerini, kendilerini ifade etmenin önemli bir yolu olarak gördükleri vurgulanmıştır. Ayrıca, tüketici eğitiminin bu süreçte büyük bir gereklilik taşıdığı ve teknolojinin ile dijital dünyanın gençler için

ne denli kritik bir yer tuttuğu ifade edilmiştir. Sürdürülebilir tüketim bilincinin bu alanda nasıl geliştirilebileceği de çalışmada ele alınmıştır.

Sharma ve Jha (2017) çalışmasında, kişisel değerlerin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisinin, kültürel ve tüketim bağlamıyla şekillendiğini açıklayan teorik bir model geliştirmeyi amaçlamıştır. Veriler, çevrimiçi ve çevrimdışı anketlerle farklı nüfus gruplarından toplanmıştır. Sonuçlar, sürdürülebilir tüketim davranışlarını yönlendiren yeni bir değer boyutunu ortaya koymaktadır. Bu model, içsel yönelimli değerlerin, dışsal yönelimli değerlere göre daha güçlü bir şekilde ilişkiyi yönlendirdiğini de vurgulamaktadır. Bireylerin sürdürülebilir tüketim kararlarını kişisel inançları ve değerleriyle şekillendirdiğini, ancak kültürel ve çevresel faktörlerin de önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir.

Chang Rundgren vd. (2016) araştırmasında, İsviçre'de, sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle eğitim veren okullarla normal eğitim veren okullardaki öğrenciler arasında sürdürülebilir kalkınma konusundaki bilgi ve davranış farklılıklarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya altıncı ve dokuzuncu sınıf düzeylerinde toplam 1775 öğrenci katılmıştır; bunlardan 912'si sürdürülebilir kalkınma eğitimi alırken, 863'ü bu konuda eğitim almamıştır. Öğrencilere 50 maddelik bir test uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sürdürülebilir kalkınma eğitimi alan okullardaki öğrencilerin bilgi ve davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, sürdürülebilir kalkınma eğitimlerinin etkili olduğu ifade edilmiştir. Ancak, dokuzuncu sınıf öğrencileri için bu eğitimin etkisinin daha düşük olduğu belirtilmiştir.

Birdsall (2014) yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaşamı algılama ve öz farkındalık düzeylerini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma, Yeni Zelanda'da lisans eğitimi gören 77 öğretmen adayı ile yapılmıştır. Verileri anket aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçları, öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaşamı temel düzeyde algıladığını, ancak konuya dair anlam karmaşaları yaşadıkları belirtilmiştir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaşamı algılama ve öz farkındalık düzeylerinin yeterli olmadığını ve sürdürülebilirlik konusundaki eğitim süreçlerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Aanismaa vd., (2005) çalışmasında, bir üniversitenin eğitim fakültesinde sürdürülebilir yaşam için eğitimde program geliştirmeyi amaçlayan dört yıllık bir

eylem araştırması projesi uygulanmıştır. Araştırmada, nitel veriler için kavram haritaları ve V diyagramları, nicel veriler için ise anketler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerindeki belirgin değişimin, "sürdürülebilir kalkınma" kavramından daha soyut bir bakış açısından, "sürdürülebilir yaşam" kavramına, yani günlük yaşamda uygulanabilir, daha pratik bir anlayışa doğru dönüştüğü belirtilmektedir. Öneri olarak sürdürülebilirlik eğitimlerinde daha somut ve günlük yaşamla ilişkilendirilen bir yaklaşım benimsenmesinin gerektiği ifade edilmektedir.

Choquette Bernier ve Lachance (2004) çalışmasında, öğrencilerin tüketicilikle ilgili gerekli beceriler ve kendi tüketici öğrenimleri için gerekli olan toplumsallaşma araçları ve süreçlerine yönelik algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bulgularına göre, annenin en etkili toplumsallaşma aracı olarak öne çıktığı, ancak babanın da giderek daha fazla rol oynamaya başladığı belirlenmiştir. Gençlerin tüketici toplumsallaşma süreci genellikle iletişim, gözlem ve deneme-yanılma yoluyla gerçekleşmektedir. Çoğu öğrenci, lise yıllarında aldıkları bilinçli tüketicilik eğitiminin faydalı olduğunu ancak bunaltıcı bulduklarını ifade etmiş, bazıları ise bu eğitime katılıp katılmadıklarını bilmediklerini belirtmiştir. Araştırma, gençlerin tüketici becerilerini geliştirebilmek için daha fazla çalışma yapılması ve etkili tüketici eğitiminin sağlanması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi, sürdürülebilir tüketim davranışına sahip bireylerin yetiştirilmesi, sürdürülebilir bir yaşamın oluşturulmasında oldukça önemlidir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların hane halkı, öğretmen adayları, farklı sınıf seviyesi ve yaşlardaki öğrenciler ile kuşaklararası tüketici davranışı farklılıkları üzerine odaklandığı dikkati çekmektedir. Bu araştırmanın ise literatürdeki çalışmalardan farklı olarak, ortaokulun tüm sınıf seviyelerindeki öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının incelenmesi, bu davranış şekillendiren değişkenlerin rolünün belirlenmesi ve bir ilin merkez ve kırsalını temsil etmesi yönleriyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. MALZEME VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılacak yöntem ve teknikler belirtilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, iki veya daha fazla değişkenin birbirleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduklarını incelemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları olarak tanımlanmaktadır. Tarama araştırmaları, olaylara ilişkin olgu bulma, ilişki kurma ve yargılarda bulunabilme amacı için kanıtların toplanması ve değerlendirilmesi ile önem kazanmaktadır (Karasar, 2002).

3.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Aksaray ilinin merkez ilçesinde bulunan devlet okullarında 2023-2024 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmekte olan 5., 6., 7. ve 8. sınıfta devam eden ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise, Aksaray ili merkez ilçesinde bulunan altı şehir merkezi ve üç kırsal alanda olmak üzere toplam dokuz okulda 5., 6., 7. ve 8. sınıfta devam eden 1508 ortaokul öğrencisi (777 kız, 731 erkek) oluşturmaktadır (Çizelge 3.1.).

Araştırmanın örnekleme belirlenirken, tesadüfi örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemi seçiminde ölçüt olarak yerleşim yeri belirlenmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerin yüzdelik değerleri.

		N	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	777	51,5
	Erkek	731	48,5
Sınıf Düzeyi	5. Sınıf	407	27,0
	6. Sınıf	372	24,7
	7. Sınıf	373	24,7
	8. Sınıf	356	23,6
Aile Gelir Durumu	Düşük	395	26,2
	Orta	856	56,8
	Yüksek	257	17,0
Yaşadığı Yer	Kırsal Alan	273	18,1
	Şehir Merkezi	1235	81,9
Anne Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	95	6,3
	İlkokul Mezunu	513	34,0
	Ortaokul Mezunu	493	32,7
	Lise Mezunu	313	20,8
	Üniversite ve Üzeri Mezunu	94	6,2
Baba Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	45	3,0
	İlkokul Mezunu	394	26,1
	Ortaokul Mezunu	502	33,3
	Lise Mezunu	406	26,9
	Üniversite ve Üzeri Mezunu	161	10,7

Çizelge 3.1’deki bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %51,5’i kız, %48,5’i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin sınıf düzeyleri incelendiğinde, %27,0’ı 5. sınıf, %24,7’si 6. sınıf, %24,7’si 7. sınıf ve %23,6’sı 8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Aile gelir durumu değişkenine göre öğrencilerin, %26,2’si düşük gelir grubunda, %56,8’i orta gelir grubunda ve %17,0’ı yüksek gelir grubunda bulunan ailelerde bulunmaktadır. Öğrencilerin yaşadıkları yer değişkenine göre, %18,1’i kırsal alanda (merkeze bağlı köyler) ve %81,9’u şehir merkezinde yaşamaktadır. Öğrencilerin anne eğitim durumu incelendiğinde %6,3’ü okuma yazma bilmeyen, %34,0’ı ilkokul mezunu, %32,7’si ortaokul mezunu, %20,8’i lise mezunu ve %6,2’ si üniversite ve üzeri mezunu olduğu görülmektedir. Öğrencilerin baba eğitim durumu incelendiğinde %3,0’ı okuma yazma bilmeyen, %26,1’i ilkokul mezunu, %33,3’ü ortaokul mezunu, %26,9’u lise mezunu ve %10,7’ si üniversite ve üzeri mezunu olduğu görülmektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını belirlemeye yönelik, Eğrikaya (2023) tarafından geliştirilen 27 maddeli, üçlü Likert tipi olan “Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” (EK-A) kullanılmıştır. Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgi formu yer almaktadır. Kişisel bilgi formu öğrencilerin cinsiyeti, aile gelir düzeyi, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, akademik başarı düzeyi ve yaşanılan bölge bilgilerini inceleyen soruları içermektedir. İkinci bölümde ise ölçek maddeleri yer almaktadır.

Orijinal ölçeğe ait açımlayıcı faktör analizi sonucunda Kaiser–Meyer–Olkin katsayısı= 0,877, Bartlett's test χ^2 değeri= 4776,177 ve $p<0,01$ olarak bulunmuştur. Orijinal çalışmada, 430 öğrenci ile doğrulayıcı faktör analizi uygulaması yapılmıştır. Ölçek 3 faktörden oluşmaktadır. “İhtiyaca uygun davranma” faktörü 8 maddeden, “kaynakları verimli kullanma” faktörü 13 maddeden ve “tasarruf” faktörü de 6 maddeden oluşmaktadır. Birinci boyutta faktör yükleri 0,676 ile 0,749 arasında, ikinci boyutta faktör yükleri 0,314 ile 0,889 arasında, üçüncü boyutta ise faktör yükleri 0,556 ile 0,777 arasında bulunmaktadır. Orijinal ölçeğin faktörleri ve geneline ait Cronbach's Alpha değeri Çizelge 3.2’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.2. Ölçek faktörlerine ve ölçeğin tamamına ait Cronbach's Alpha değeri.

Faktör Numarası	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
1.Faktör	,765	8
2.Faktör	,809	13
3.Faktör	,891	6
Genel	,802	27

Çizelge 3.2’de görüldüğü gibi orijinal ölçeğe ait güvenilirlik katsayısı, Cronbach's Alpha değeri 0,802 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik katsayısının 0,70 ve üzerinde olması, ölçeğin güvenilirliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2011). Bu tez çalışmasında ölçeğin güvenilirlik katsayısı tekrar hesaplanmış ve Cronbach's Alpha değeri 0,875 olarak bulunmuştur. Bu değer ölçekten alınan verilerin güvenilir olduğu göstermektedir. Ölçek maddelerinin geçerliliğinin sağlanması aşamasında, fen eğitimi ve çevre eğitimi alanında uzman iki öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Bu çalışma verileri kapsamında ölçeğin yapı

geçerliliğini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi sonucunda 12. ve 27. ölçek maddelerine ait faktör yüklerinin 0,30 değerinin altında olması sebebiyle bu maddeler veri toplama aracından araştırma kapsamında çıkarılmıştır.

3.4 Veri Toplama Süreci

Uygulama öncesinde araştırmaya ait “Ölçek Kullanım İzin” (EK-B), “Etik Kurul İzin” (EK-C), “MEB Araştırma İzin” (EK-D) belgeleri alınmıştır. Uygulama yapılacak okullar belirlendikten sonra, okul yöneticileri ile iletişime geçilip bilgilendirme yapılmış ve uygun zamanlarda ölçek uygulanmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizinde betimsel istatistik teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada nicel verilerin analizi, SPSS 22 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde kullanılacak testleri belirlemek için, Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden alınan toplam puanların normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak amacıyla basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Araştırmada, verilerin normal dağılımda kabul edilebilmesi için basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olması gerektiği belirtilmiştir (Hair, vd., 2019).

Elde edilen bulgulara, 1508 ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği’nden aldıkları toplam puanların çarpıklık değeri -,419, basıklık değeri +,126 olarak dağılım göstermektedir (Çizelge 3.3). Bu bulgulara göre, Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği’nden elde edilen toplam puanların normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Nicel verilerin analizinde betimsel istatistik tekniklerinden t-testi ve ANOVA testleri kullanılmıştır. Çizelge 3.3’te, Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği’ne ilişkin betimsel istatistik değerleri gösterilmektedir.

Çizelge 3.3. Sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğine ilişkin betimsel istatistik değerleri.

	Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği
Standart Sapma	7,68
Minimum Puan	32
Maximum Puan	75
Ranj	43
Çarpıklık (Skewness)	-,419
Basıklık (Kurtosis)	,126

Çizelge 3.3'te görüldüğü üzere, ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları en yüksek toplam puan 75,00; en düşük toplam puan 32,00'dır. Standart sapma değeri ise 7,68 olarak tespit edilmiştir.

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışına ilişkin farkındalık düzeylerinin cinsiyet ve yaşadıkları yer değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışına ilişkin farkındalık düzeylerinin sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve aile gelir durumu gibi değişkenler arasındaki anlamlı farklılıkları incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizinde, varyansların homojen olup olmadığını belirlemek için Levene testi yapılmıştır. Varyansların homojen olduğu durumlarda, farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda Dunnett's C testi kullanılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ait bulgulara sırasıyla yer verilmiştir.

4.1 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışına İlişkin Betimsel İstatistik Bulguları

Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışına ilişkin betimsel istatistiksel bulguları Çizelge 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Ölçekte değerlendirmeye alınan ifadeler	N	$\bar{X}$	SS
1. Harcama yaparken ihtiyaçlarıma öncelik veririm	1508	2,67	,519
2. İhtiyaçlarımların listesini yapıp aileme veririm.	1508	2,02	,709
3. Beslenmem olduğunda teneffüste onu tüketirim	1508	2,39	,702
4. Alışverişte listeye uygun alışveriş yaparım.	1508	2,44	,677
5. Evimizdeki eksikler için ailemle liste yaparım.	1508	2,08	,764
6. Geri dönüştürülebilen maddeleri geri dönüşüm kutusuna atarım.	1508	2,38	,638
7. Yemek artıklarını hayvanlara veririm.	1508	2,63	,574
8. Çevremdeki kişilere geri dönüşümün önemini anlatırım.	1508	1,87	,697
9. Biten tuvalet kâğıdı rulolarından yeni ürünler (kalemlik vb.) yaparım.	1508	1,67	,738
10. Aldığımız ürünlerin kaplarını farklı şekilde tekrar kullanırım.	1508	2,15	,746
11. Ailemle yıpranmış kumaşlardan yeni ürünler (oyuncak vb.) yaparız.	1508	1,74	,741
12. Kaynakların tasarrufuna dikkat etmeyenleri uyarırım.	1508	2,41	,659
13. Çevreyi kirleten kişileri uyarırım.	1508	2,36	,675
14. Çevremdeki su, elektrik gibi kaynakları tasarruflu kullanırım.	1508	2,69	,545
15. Çevremde gördüğüm çöpleri toplarım.	1508	2,23	,640
16. Ailemle evde geri dönüşüm kutuları oluştururum.	1508	1,62	,727
17. Biten pilleri atık pil kutusuna atarım.	1508	2,26	,737
18. Eski defterlerimin kullanılmayan sayfalarını tekrar kullanırım.	1508	2,50	,668
19. Dişlerimi fırçalarken suyu dikkatli kullanırım	1508	2,74	,527
20. Çevremi temiz tutarım.	1508	2,70	,515
21. Ailemle alışveriş yaparken yanıma bez çanta alırım.	1508	2,07	,782
22. Boşa akan musluğu kapatırım.	1508	2,88	,380
23. Odamdan çıkarken lambayı kapatırım.	1508	2,82	,449
24. İhtiyacımız olan ürünleri alırken fiyatını incelerim.	1508	2,62	,588
25. İsteklerimi erteleyebilirim.	1508	2,28	,656

Araştırmaya katılan 5-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranış ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde; en yüksek ortalama puanların “Boşa akan

musluğu kapatırım.” ($\bar{X}=2,88$), “Odamdan çıkarken lambayı kapatırım.” ($\bar{X}=2,82$) ve “Dişlerimi fırçalarken suyu dikkatli kullanırım.” ($\bar{X}=2,74$) davranışlarında olduğu dikkat çekmektedir. Bu sonuçların yanında “Ailemle evde geri dönüşüm kutuları oluştururum.” ve “Biten tuvalet kâğıdı rulolarından yeni ürünler (kalemlik vb.) yaparım.” maddelerine ait ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=1,62$ ve $\bar{X}=1,67$) “kararsızım” seçenekleri arasına denk geldiği ve düşük düzeyde olduğu görülmektedir (Çizelge 4.1). Öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 58,23 olarak tespit edilmiştir. Ölçekten alınan bu değer araştırmaya katılan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışının orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

4.2 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Bulguları

Araştırmaya katılan ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.2’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.2. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin t-testi bulguları.

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Puanı	Kız	777	59,04	7,69	1506	4,28	,000(*)
	Erkek	731	57,36	7,57			

Çizelge 4.2’de yer alan bulgular cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, 5-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar ($\bar{X}_{Kız} = 59,04$; $\bar{X}_{Erkek} = 57,36$) farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı ortalama puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin lehine tespit edilen 1,68 puanlık ortalama farkı istatistiksel olarak ($t=4,28$, $p=,00<,05$) anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç, cinsiyetin sürdürülebilir tüketim davranışları üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak önemli olduğunu göstermektedir.

4.3 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına bakmak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.3'te verilmiştir.

Çizelge 4.3. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.

Betimsel İstatistiksel Sonuçlar				Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Karş.	K.T.	Sd	K.O.	F	p
5. Sınıf	407	61,43	6,90	Gruplar Arası	7775,10	3	2591,10	48,10	0,00
6. Sınıf	372	58,75	7,42	Gruplar İçi	81042,23	1504	53,88		
7. Sınıf	373	56,95	7,82	Toplam	88818,30	1507			
8. Sınıf	356	55,38	7,22						
Toplam	1508	58,23	7,68						
Levene's Test=1,18 p=0,315>,05									

Çizelge 4.3 incelendiğinde, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar sınıf düzeyi değişkenine göre ($\bar{X}_{5.Sınıf} = 61,43$; $\bar{X}_{6.Sınıf} = 58,75$; $\bar{X}_{7.Sınıf} = 56,95$; $\bar{X}_{8.Sınıf} = 55,38$) en yüksek ortalamanın 5. sınıf seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. 8. sınıf öğrencilerinin ortalama puanlarının ise en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Çizelge 4.3'te görüldüğü gibi, sınıf düzeyine göre gruplanan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanları arasında tespit edilen farklar, yapılan varyans analizi sonucunda anlamlı bulunmuştur ($F_{(3-1504)}=48,10$ $p=,00<,05$). Öğrencilerin sınıf düzeyi değişkenine göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanların varyansları homojen dağılmaktadır (Levene's=1,18 $p=,315>,05$). Farkın kaynağını tespit etmeye yönelik yapılan çoklu karşılaştırma testi bulguları, Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Çizelge 4.4. Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları.

Bağımlı Değişken	Sınıf Düzeyi (I)	Sınıf Düzeyi (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Puanı	5. sınıf	6. sınıf	2,6799*	,5265
		7. sınıf	4,4836*	,5262
		8. sınıf	6,0508*	,5327
	6. sınıf	5. sınıf	-2,6799*	,5265
		7. sınıf	1,8036*	,5379
		8. sınıf	3,3708*	,5443
	7. sınıf	5. sınıf	-4,4836*	,5262
		6. sınıf	-1,8036*	,5379
		8. sınıf	1,5672*	,5439
	8. sınıf	5. sınıf	-6,0508*	,5327
		6. sınıf	-3,3708*	,5443
		7. sınıf	-1,5672*	,5439

* Ortalamalar arası fark ,05 düzeyinde anlamlı.

Farkın kaynağını tespit etmeye yönelik yapılan çoklu karşılaştırma testinde, 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamalarının diğer sınıf düzeylerine göre önemli düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.4.).

4.4 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin aile gelir durumuna göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı farkın olup olmadığına belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.5’te verilmiştir.

Çizelge 4.5. Aile gelir durumu değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.

Betimsel İstatistiksel Sonuçlar				Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Karş.	K.T.	Sd	K.O.	F	P
Düşük	395	58,51	7,52	Gruplar Arası	273,52	2	136,76	2,325	0,098
Orta	856	58,38	7,65	Gruplar İçi	88544,71	1505	58,83		
Yüksek	257	57,30	7,96	Toplam	88818,23	1507			
Toplam	1508	58,23	7,68						

Çizelge 4.5 incelendiğinde, araştırmaya katılan ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında ($\bar{X}_{\text{Düşük}} = 58,51$; $\bar{X}_{\text{Orta}} = 58,38$; $\bar{X}_{\text{Yüksek}} = 57,30$) aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. ANOVA testi bulgularına göre ($F=2,325$, $p=,098>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

4.5 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim düzeyi durumuna göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı farkın olup olmadığına bakmak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.6’da verilmiştir.

Çizelge 4.6. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.

Betimsel İstatistiksel Sonuçlar				Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Karş.	K.T.	Sd	K.O.	F	P
Okuma Yazma Bilmiyor	95	57,14	6,13	Gruplar Arası	294,65	4	73,66	1,251	0,288
İlkokul Mezunu	513	57,80	7,20	Gruplar İçi	88523,58	1503	58,90		
Ortaokul Mezunu	493	58,37	8,26	Toplam	88818,23	1507			
Lise Mezunu	313	58,87	7,96						
Üniversite ve Üzeri Mezun	94	57,79	7,42						
Toplam	1508	58,23	7,67						

Çizelge 4.6 incelendiğinde, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar anne eğitim durumu değişkenine göre değerlendirildiğinde ($\bar{X}_{\text{Okuma Yazma Bilmiyor}} = 57,14$; $\bar{X}_{\text{İlkokul Mezunu}} = 57,80$; $\bar{X}_{\text{Ortaokul Mezunu}} = 58,37$; $\bar{X}_{\text{Lise Mezunu}} = 58,87$; $\bar{X}_{\text{Üniversite ve Üzeri Mezun}} = 57,79$) lise mezunu annelerin çocuklarının ortalama puanlarının diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında ($F=1,251$, $p=,288>,05$) anne eğitim durumuna göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

4.6 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim düzeyi durumuna göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.7’de verilmiştir.

Çizelge 4.7. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.

Betimsel İstatistiksel Sonuçlar				Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Karş.	K.T.	Sd	K.O.	F	P
Okuma Yazma Bilmiyor	45	55,22	6,35	Gruplar Arası	658,27	4	73,66	2,806	0,025
İlkokul Mezunu	394	58,15	7,10	Gruplar İçi	88159,96	1503	58,90		
Ortaokul Mezunu	502	58,80	7,66	Toplam	88818,23	1507			
Lise Mezunu	406	58,22	7,90						
Üniversite ve Üzeri Mezun	161	57,50	8,60						
Toplam	1508	58,23	7,67						

Dunnett’s C test= 2,378 p=0,050

Çizelge 4.7 incelendiğinde, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar baba eğitim durumu değişkenine göre değerlendirildiğinde ($\bar{X}_{\text{Okuma Yazma Bilmiyor}} = 55,22$; $\bar{X}_{\text{İlkokul Mezunu}} = 58,15$; $\bar{X}_{\text{Ortaokul Mezunu}} = 58,80$; $\bar{X}_{\text{Lise Mezunu}} = 58,22$; $\bar{X}_{\text{Üniversite ve Üzeri Mezun}} = 57,50$) baba eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

ANOVA testi bulgularına göre ($F=2,806$, $p=,025<,05$) baba eğitim durumuna göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlarının varyansları homojen dağılmamaktadır (Dunnett’s C test= 2,378, $p=,050$). Farkın kaynağını tespit etmeye yönelik yapılan çoklu karşılaştırma testi bulguları, Çizelge 4.8’de verilmiştir.

Çizelge 4.8. Baba eğitim düzeyine ait öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları.

Bağımlı Değişken	Baba Eğitim Düzeyi (I)	Baba Eğitim Düzeyi (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı	Okuma Yazma Bilmiyor	İlkokul Mezun	-2,9326*	1,2051
		Ortaokul Mezun	-3,5766*	1,1918
		Lise Mezun	-3,0068*	1,2033
		Üniversite ve Üzeri Mezun	-2,2747	1,2914
	İlkokul Mezun	Okuma Yazma Bilmiyor	2,9326*	1,2051
		Ortaokul Mezun	-,6439	,5155
		Lise Mezun	-,0742	,5416
		Üniversite ve Üzeri Mezun	,6579	,7164
	Ortaokul Mezun	Okuma Yazma Bilmiyor	3,5766*	1,1917
		İlkokul Mezun	,6439	,5155
		Lise Mezun	,5697	,5112
		Üniversite ve Üzeri Mezun	1,3019	,6937
	Lise Mezun	Okuma Yazma Bilmiyor	3,0068*	1,2033
		İlkokul Mezun	,07424	,5416
		Ortaokul Mezun	-,56974	,5112
		Üniversite ve Üzeri Mezun	,73217	,7133
	Üniversite ve Üzeri Mezun	Okuma Yazma Bilmiyor	2,2747	1,2914
		İlkokul Mezun	-,6579	,7164
		Ortaokul Mezun	-1,3019	,6937
		Lise Mezun	-,7322	,7133

* Ortalamalar arası fark ,05 düzeyinde anlamlı.

Çizelge 4.8 incelendiğinde çoklu karşılaştırma testinden elde edilen sonuçlar, baba eğitim düzeyine göre okuma-yazma bilmeyen babaların çocuklarının, diğer eğitim düzeyindeki babaların çocuklarına göre sürdürülebilir tüketim davranışları düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

4.7 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Akademik Başarı Değişkenine Göre ANOVA Testi Bulguları

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin akademik başarı durumuna göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı farkın olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.9’da verilmiştir.

Çizelge 4.9. Akademik başarı değişkenine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin ANOVA testi bulguları.

Betimsel İstatistiksel Sonuçlar				Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Karş.	K.T.	Sd	K.O.	F	p
0-45 Arası	29	56,03	9,70	Gruplar Arası	2752,55	4	688,14		
46-55 Arası	100	55,57	7,67	Gruplar İçi	86065,68	1503	57,26		
56-70 Arası	289	56,86	7,22	Toplam	88818,23	1507		12,017	0,00
71-85 Arası	492	57,91	7,51						
86-100 Arası	598	59,71	7,65						
Toplam	1508	58,23	7,67						

Levene's Test= ,731 p=0,571>,05

Çizelge 4.9 incelendiğinde, sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden alınan puanlara bakıldığında ($\bar{X}_{0-45 \text{ Arası}} = 56,03$; $\bar{X}_{46-55 \text{ Arası}} = 55,57$; $\bar{X}_{56-70 \text{ Arası}} = 56,86$; $\bar{X}_{71-85 \text{ Arası}} = 57,91$) akademik başarı değişkenine göre not ortalaması 86-100 aralığında olan öğrencilerin ortalama puanının ($\bar{X}_{86-100 \text{ arası}} = 59,71$) daha yüksek olduğu görülmektedir. ANOVA testi bulgularına göre ortalamalar arasında tespit edilen bu fark ($F=12,017$, $p=,00<,05$) istatistiksel olarak anlamlıdır. Öğrencilerin akademik başarılarına göre araştırmaya katılan 5-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlarının varyansları homojen dağılmaktadır (Levene's=,731, $p=,571>,05$). Farkın kaynağını tespit etmeye yönelik yapılan çoklu karşılaştırma testi bulguları, Çizelge 4.10’da verilmiştir.

Çizelge 4.10. Akademik başarı düzeyine göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları.

Bağımlı Değişken	Akademik Başarı Düzeyi (I)	Akademik Başarı Düzeyi (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı	0 - 45 arası	46-55 arası	,4645	1,5959
		56-70 arası	-,8237	1,4740
		71- 85 arası	-1,8761	1,4460
		86-100 arası	-3,6762*	1,4389
	46 - 55 arası	0-45 arası	-,4645	1,5959
		56-70 arası	-1,2881	,8779
		71- 85 arası	-2,3406*	,8301
		86-100 arası	-4,1407*	,8176
	56 - 70 arası	0-45 arası	,8237	1,4740
		46-55 arası	1,2881	,8779
		71- 85 arası	-1,0524	,5608
		86-100 arası	-2,8526*	,5421
	71 - 85 arası	0-45 arası	1,8761	1,4460
		46-55 arası	2,3406*	,8301
		56-70 arası	1,0524	,5608
		86-100 arası	-1,8001*	,4606
	86 - 100 arası	0-45 arası	3,6762*	1,4389
		46 55 arası	4,1407*	,8176
		56-70 arası	2,8526*	,5421
		71- 85 arası	1,8001*	,4606

* Ortalamalar arası fark ,05 düzeyinde anlamlı.

Çizelge 4.10 incelendiğinde akademik başarı düzeyi 86-100 aralığında olan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamalarının, akademik başarı düzeyi 0-45, 46-55, 56-70 ve 71-85 aralıklarında olan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

4.8 Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Yaşanılan Bölge Değişkenine Göre t-Testi Bulguları

Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin yaşadıkları yer değişkenine göre sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı farkın olup olmadığına bakmak için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Çizelge 4.11’de verilmiştir.

Çizelge 4.11. Yaşanılan bölgeye göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı puanlarına ilişkin t-testi bulguları.

Bağımlı Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Puanı	Merkez	1235	58,48	7,55	1506	2,63	0,09
	Kırsal	273	57,12	8,15			

Çizelge 4.11’de görüldüğü üzere, 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanlar yaşanılan bölge değişkenine göre ($\bar{X}_{\text{Merkez}} = 58,48$, $\bar{X}_{\text{Kırsal}} = 57,12$) farklılık göstermemektedir. Merkezde yaşayan öğrenciler ile kırsalda yaşayan öğrenciler arasında, merkezde yaşayan öğrencilerin lehine tespit edilen 1,36 puanlık ortalama farkı anlamlı bulunmamıştır ($t=2,63$, $p=,09>,05$). Merkezde yaşayan öğrenciler ile kırsalda (merkeze bağlı köylerde) yaşayan öğrenciler arasında sürdürülebilir tüketim davranışı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1 Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, “Ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışları ne düzeydedir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Bu problem cümlesi ışığında, araştırmaya katılan ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranış düzeyinin cinsiyet, sınıf düzeyi, aile gelir durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, akademik başarı ve yaşadıkları yere göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre, 5-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranış düzeylerinin orta seviyede olduğu ve belirli özelliklere göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Ölçek maddelerine verilen yanıtlar, araştırmaya katılan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının farklı alanlarda çeşitlendiğini ve çevresel duyarlılığın belirli alanlarda daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın birinci alt problemi olan "öğrencilerin cinsiyete bağlı sürdürülebilir tüketim davranışları" sonuçlarına bakıldığında, kız öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının erkek öğrencilere göre anlamlı bir düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan 5-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının kızlar lehine daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, literatürdeki birçok çalışmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Ateş (2018) çalışmasında, çevreye duyarlı tüketim davranışlarının kızlar lehine anlamlı şekilde farklılık gösterdiği ve kızların çevre bilinci konusunda erkeklerden daha bilgili olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Karalar ve Kiracı (2011) tarafından yapılan araştırmada, kız öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını erkek öğrencilerden daha sık sergilediği bulunmuştur. Araştırmada bu durum kızların sorumluluk bilinciyle ve yaşamlarına duydukları özenle ilişkilendirmiştir. Brahim Chekima (2016) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyetin çevre bilinci ve yeşil satın alma niyetleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir ve kadınların çevresel bilgi açısından daha yüksek bir eğilim gösterdiği saptanmıştır. Mooradin ve Luchs (2012) araştırmasında da kadınların,

çevresel ve sosyal kaygılara daha duyarlı oldukları ve bu kaygılar doğrultusunda hareket etme olasılıklarının erkeklerden daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu bulgular, kadınların sosyal ve çevresel sorumluluk taşıyan daha uyumlu ve duyarlı tüketici davranışı sergilediklerini desteklemektedir. Mallalieu ve Palan (2006) ise kız çocuklarının alışverişte daha uzun zaman harcadıklarını ve fiyat etiketi ve ürünlerin değeri gibi konularda daha dikkatli ve bilinçli tercihlerde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, kızların alışveriş esnasında daha dikkatli kararlar aldıklarını ve sürdürülebilir tüketim konusunda daha bilinçli bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir.

Ancak, literatürde bu konuda farklı görüşler de bulunmaktadır. D'Souza vd. (2007) ve Ergin ve Dal (2023) çalışmalarında, kızlar lehine herhangi bir fark gözlemlememiştir. Ayrıca, erkeklerin sürdürülebilir tüketim davranışlarıyla ilgili bazı çalışmalarda, erkeklerin tasarruf gibi davranışlarda daha yüksek eğilim gösterdikleri ifade edilmiştir. Dinasova (2019) çalışmasında, erkeklerin sürdürülebilir tüketim davranışlarında daha yüksek bir eğilim sergilediği ve bu durumun özellikle tasarruf davranışlarından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Bayazıt ve Saygılı Akkaya (2025) ise, erkeklerin ihtiyaç dışı satın alma eğilimlerinin kadınlardan daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bunların yanı sıra, Diamantopoulos vd. (2003) çalışmasında, erkeklerin çevresel sorunlar hakkında kadınlardan daha fazla bilgiye sahip oldukları ve buna göre hareket ettikleri öne sürülmüştür.

Araştırma sonuçları düşünüldüğünde, kızlar lehine çıkan bu farkın nedenleri arasında kız öğrencilerin anne ile daha fazla vakit geçirmeleri, anne tarafından ev ekonomisi, alışveriş ve tasarruf konularında daha fazla yönlendirilmiş olmaları gibi faktörler etkili olabilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentilerin, kızların daha sorumlu ve duyarlı bir tüketici davranışı sergilemelerine teşvik ettiği düşünülmektedir. Bu bulgular, sürdürülebilir tüketim davranışlarının cinsiyetle ilişkili olabileceğini ve kızların bu davranışları sergileme eğilimlerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu bulguların genellenebilmesi için farklı kültürel ve sosyoekonomik bağlamlarda yapılan araştırmalarla desteklenmesi gerektiği de unutulmamalıdır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan öğrencilerin sınıf düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışları sonuçlarına bakıldığında; sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde

farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda araştırmaya katılan ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının 5. sınıfta öğrenim gören öğrenciler lehine daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ve sınıf düzeyi arttıkça sürdürülebilir tüketim davranışlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, farklı sınıf seviyelerindeki öğrencilerin sürdürülebilir tüketim bilinci ve davranışları üzerinde belirgin farklar olduğunu ortaya koymaktadır. Uysal (2017) tarafından yapılan araştırmada, 5. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre daha bilinçli tüketiciler oldukları bulunmuştur. 5. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyinin yüksek olmasının nedenlerinden biri olarak, 4. sınıfta “Üretimden Tüketime” ünitesinin işlenmiş olması gösterilmiştir. Ferrer (2015)’in çalışmasında, sınıf seviyesi ile "azaltma" ve "yeniden kullanım" gibi sürdürülebilir davranışlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada, daha yüksek sınıf seviyelerindeki öğrencilerin daha yüksek seviyelerde sürdürülebilir davranışlar sergilediği görülmüştür. Ünay (2012) çalışmasında, bilinçli tüketicilik eğitiminin öğrencilerin tüketim alışkanlıkları üzerinde pozitif etkiler yarattığını belirtmiştir. Keleş (2017)’in araştırmasında ise, sınıf düzeyi arttıkça katılımcıların sürdürülebilir tüketim davranışlarında bir artış gözlemlendiği tespit edilmiştir. Ancak, bu araştırmada sınıf düzeyinin artışıyla birlikte sürdürülebilir tüketim davranışlarının azaldığı tespit edilmiştir. Bu farkın sebepleri, daha yüksek sınıf düzeyindeki öğrencilerin eğitimlerinde eksiklikler yaşamaları ve pandemi döneminde yaşanan eğitim aksaklıkları olabilir. Pandemi sürecinde özellikle 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul eğitimlerinden geri kalmış olmaları, bilinçli tüketicilik gibi konularda eksiklik yaşamalarına neden olmuş olabilir. Ayrıca, bu dönemde artan sosyal medya kullanımı, reklamların ve internetin etkisiyle, öğrencilerde daha fazla tüketim eğilimi gözlemlenmiş olabilir. Sürdürülebilir tüketim davranışlarının artırılabilmesi için, öğretim programlarında sürdürülebilir yaşam ve bilinçli tüketici davranışları ile ilgili konulara daha fazla yer verilmesi, öğrencilerin erken yaşlardan itibaren bu konularda bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan öğrencilerin aile gelir düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışları incelendiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu bulgu, aile gelir düzeyinin, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışları üzerinde doğrudan etkili olmadığına işaret etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde aile gelir düzeyi ve sürdürülebilir tüketim davranışları konusunda farklı sonuçlar ve ilişkiler gözlemlenmektedir. Hong vd. (2024) çalışmasında, Çin

gençliğinin aile gelir düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark tespit etmemiştir. Bununla birlikte, ekonomik durumlarının yeşil tüketim üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Li (2003) araştırmasında, düşük gelir düzeyine sahip bireylerin geri dönüşüm gibi sürdürülebilir tüketim davranışları gösterme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu, düşük gelirli hanelerin, maddi açıdan tasarruf yapmaya yönelik davranışlar sergileyebileceği ve bu tür davranışların çevresel sürdürülebilirlik ile de örtüşebileceği bir durumu işaret etmektedir.

Douai ve Lavaud (2020) çalışmasında yüksek gelirli bireylerin çevreye duyarlı tüketim yerine, daha fazla harcama yapma ve lüks ürünlere yönelme eğiliminde olduklarını öne sürmektedir. Bu çalışmanın bulgularından farklı olarak Güneş (2019) araştırmasında ise, gelir düzeyi ile çevreci tüketim davranışı arasında olumlu bir ilişki tespit etmiştir. Yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin daha yüksek çevreci tüketim davranışları sergilediği belirtilmiştir. Bu bulgu, gelir düzeyinin sürdürülebilir tüketim davranışlarını pozitif yönde etkileyebileceğine dair başka bir bakış açısı sunmaktadır. Vermeulen ve Verhoef (2013) çalışmasında, çevre dostu ürünlerin genellikle daha yüksek fiyatlarla sunulduğu ve bu durumun düşük gelirli tüketicilerin bu ürünleri satın alma konusunda zorluklar yaşamasına yol açtığını ifade etmiştir. Bu bulgu, düşük gelir düzeyine sahip bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarına katılım oranlarını etkileyen önemli bir faktördür. Dinasova (2019) çalışmasında, ailelerin gelir düzeyinin yüksek olmasının, çevresel ilgi ve sürdürülebilir davranışlar üzerinde olumlu bir etki yaptığını bulmuştur. Gelir düzeyi yüksek olan bireyler, daha fazla çevre hassasiyeti göstererek, gereksiz tüketimden kaçınma ve birikim gibi sürdürülebilir davranışlarını daha fazla sergilemişlerdir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışları puanlarına bakıldığında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bizim çalışmamıza benzer olarak Çelebi (2019)'nin çalışmasında, öğrencilerin sorumlu tüketim seviyelerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun sebebinin, ekonomik kaygılarla iş hayatına başlayan kadınların zamanlarının büyük bir bölümünü çalışma hayatında geçirdikleri için gündelik hayatta çocuklarıyla kısıtlı bir zaman dilimine sahip olması olarak ifade edilmiştir. Altıok (2010)'un çalışmasında, öğrencilerin anne eğitim

durumu göre bilinçli tüketicilik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin yeterli düzeyde tüketim eğitimi almamış olmaları ile açıklanmıştır. Demirci vd. (2007) yapmış olduğu çalışmada, anne eğitim düzeyi ile öğrencinin sergiledikleri sürdürülebilir tüketim davranışı arasında anlamlı ve paralel bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Nedenin ise alınan eğitim, disiplin, alışveriş öncesi liste yapma, alışveriş listesini yapmaya ve alışverişe çocuklarını dahil etme, çocuk yetiştirmedeki bilinçlilik ve tasarruf konusunda daha bilinçli olmalarına bağlanmaktadır. Beringer vd. (2013) çalışmasında, Avrupa kıtasındaki eğitim kurumlarında sürdürülebilir tüketim ve çevre eğitimi üzerine yaptıkları araştırmada, bu tür eğitimlerin okul yönetimi ve ailelerin desteğiyle daha da güçlendirilebileceği ifade edilmiştir. Bu da çevre bilincinin sadece okulda değil, tüm toplumu kapsayan bir eğitim süreciyle daha etkili bir şekilde yayılabileceğini ve bu konuda ebeveynlere büyük sorumluluk düştüğünü ifade etmektedir. Bu araştırmada anne eğitim durumuna göre öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı arasında anlamlı bir fark bulunmamasının nedeni olarak sürdürülebilir tüketim davranışının çok yönlü ve karmaşık doğasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın beşinci alt problemi olan öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışları puanlarına bakıldığında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Okuma-yazma bilmeyen babaların çocuklarının, sürdürülebilir tüketim davranış düzeyi puanları en düşük iken; ortaokul mezunu babaların çocuklarında davranış puanının en yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu durum eğitim seviyesi düşük olan babaların, bu davranışları çocuklarına kazandırmada karşılaştıkları eğitim eksikliğinin önemini de ortaya koymaktadır. Ersoy ve Nazik (2006) yaptıkları çalışmada, baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark tespit etmiştir. Benzer bir sonuca ulaşan Uyanık (2015) yaptığı çalışmada, babanın eğitim seviyesinin yükselmesinin öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerini artırdığını belirtmiştir. Sağlam (2010) ise, bu çalışmaların sonuçlarından farklı olarak öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını tespit etmiştir. Bu durumun sebebini, babaların çalışma hayatında daha ön planda olması ve çocuklarıyla kaliteli zaman geçirememesi olarak belirtmiştir. Bu araştırmada, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermesini sağlayan faktörlerin, babaların meslek, yaş

ve mezun oldukları bölüme göre değişebileceği, eğitim düzeyinin yüksek olmasının ise sürdürülebilir tüketim davranışının gerçek hayata aktarılmasında yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Araştırmanın altıncı alt problemi olan öğrencilerin akademik başarı düzeyine göre sürdürülebilir tüketim davranışları puanlarına bakıldığında; akademik başarı düzeyi 86-100 aralığında olan öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının, akademik başarı düzeyi 0-45, 46-55, 56-70 ve 71-85 aralıklarında olan öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Akademik başarı düzeyi 46-55 aralığında olan öğrencilerin ise sürdürülebilir tüketim davranışlarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Çelebi (2019) çalışmasında, yüksek akademik başarıya sahip öğrencilerin orta düzeyde akademik başarıya sahip öğrencilere göre bilinçli tüketicilik düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Polat ve Ünişen (2016) çalışmasında, akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin, sahip oldukları tüketicilik ve sürdürülebilir tüketim konusundaki bilgilerini gerçek hayatta daha iyi kullanabilecekleri tespiti yapılmıştır. Grob (2007) çalışmasında, çevre eğitimlerinin sürdürülebilir tüketimi teşvik etmedeki rolünü incelemiştir. Erken yaşlarda aile ve okul tarafından verilen çevre eğitimlerinin, gelecekte sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını kazandırmada büyük bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Douai ve Lavaud (2020) çalışmasında, sürdürülebilir tüketim davranışı ile eğitim düzeyi arasında pozitif anlamda bir ilişki tespit edilmiştir. Ferrer (2015) çalışmasında, akademik başarı ile 3R (azaltma, yeniden kullanım ve geri dönüşüm) davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları, akademik başarı ile azaltma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha fazla azaltma davranışı sergiledikleri tespit edilmiştir. Ancak, geri dönüşüm ve yeniden kullanım ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Wheeler (2023) araştırmasında, öğrenme kaynaklarının çocukları evde ve okulda davranış değişikliklerinden sorumlu faktörler olarak belirlendiği ifade edilmiştir. Çocukların sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık ve bilgilerini artırmak için daha kapsamlı ve eleştirel bir eğitim modeline ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Arga (2023)'nın çalışmasında, çevresel bilinç oluşturabilen sürdürülebilir yaşam tarzı proje tabanlı öğrenme yöntemlerinin uygulanmasının, öğrencilerin sürdürülebilirlik anlayışlarında ve yaşam tarzlarında olumlu değişikliklere yol açtığı ifade edilmektedir. Ayrıca, proje tabanlı öğrenmenin

öğrencilere sürdürülebilirlik ve çevre farkındalığı oluşturma konusunda faydalı bir yöntem olduğu belirtilmektedir.

Araştırmanın yedinci alt problemi olan öğrencilerin yaşadıkları bölge değişkenine göre, sürdürülebilir tüketim davranışları puanlarına bakıldığında merkez ve kırsalda yaşayan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Hamşioğlu (2020)'nin çalışmasında, yerleşim yerinin sürdürülebilir tüketimini etkilediği ve yerleşim yerine duyulan bağlılığın sürdürülebilir tüketim davranışlarını direkt olarak artırdığı ifade edilmiştir. Bu durumun açıklaması, yaşanan alanı sevmek, oraya aidiyet hissetme ve daha yeşil bir alanda yaşama arzusuyla açıklanmaktadır. Geleri (2019)'nin çalışmasında, öğrencilerin geri dönüşümle ilgili davranışlarının, yaşadıkları yerin etkisiyle anlamlı farklılıklar gösterdiği ortaya konulmuştur. Araştırma bulgularına göre, apartman dairesinde yaşayan öğrencilerin geri dönüşüm alışkanlıklarının, site gibi daha geniş yerleşim alanlarında yaşayan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Apartmanlarda yaşayan öğrencilerin geri dönüşüm konusunda daha fazla farkındalığa ve daha sorumlu davranışlara sahip olduğu ifade edilmiştir. Ertepinar vd. (2004) çalışmasında, şehir merkezindeki öğrencilerin eğitim olanakları ve imkânlarının fazlalığı sebebiyle çevre problemlerine karşı sorumluluklarının daha fazla farkında olmalarından dolayı sürdürülebilir tüketim davranışlarının kırsal alanda yaşayanlara göre daha ileri olduğunu ifade etmiştir. Jansen ve Tukker (2017), Avrupa'da sürdürülebilir tüketimi inceledikleri çalışmada, yaşanan bölgeye göre değişen kültürel farklılıkların ve sosyal yapının sürdürülebilir tüketim davranışlarını şekillendirdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda, farklı yaşam alanlarının, kültürlerin ve toplumsal yapılarının, bireylerin çevre dostu ürünler ve sürdürülebilir alışkanlıklar konusundaki davranışlarını etkileyebileceğini ifade etmiştir. Bu çalışmada araştırmaya katılan 5-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin yaşadıkları bölge değişkenine göre sürdürülebilir tüketim davranışlarında anlamlı bir farklılık bulunmamasında Aksaray'ın gelişen sanayisi ile kırsaldan merkeze göç alması, internetin ve sosyal medyanın etkisi ve eğitimdeki gelişmelerin, etkili olabileceği düşünülmektedir.

5.2 Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunulmuştur:

- Bu araştırma, yalnızca Aksaray ilinde öğrenim gören 5-8. sınıf ortaokul öğrencileri ile sınırlıdır. Gelecek çalışmalarda, farklı illerde öğrenim gören ve farklı öğrenim seviyelerindeki öğrencilerle daha geniş bir örnekleme değerlendirme yapılması faydalı olacaktır.
- Sürdürülebilir tüketim davranışını etkileyen bu araştırmanın değişkenleri dışında, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörlerin de incelenmesi, daha kapsamlı bir anlayışa sahip olmayı sağlayacaktır.
- Öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının incelenmesinde, nicel verileri destekleyecek nitel veri toplama araçlarının kullanılması, daha derinlemesine ve kapsamlı sonuçlar elde edilmesini mümkün kılacaktır.
- Sürdürülebilir tüketim davranışını ortaokul seviyesinde ölçen, farklı boyutlarda yeni ölçeklerin geliştirilmesi ilgili alana katkı sağlayacaktır.
- Öğretim programlarında, sürdürülebilir tüketim davranışlarını teşvik edecek daha fazla öğrenme çıktısına yer verilmesi, öğrencilerin bu konuda daha fazla bilgi ve beceri kazanmalarını sağlayacaktır.
- Öğrencilere, ailelere ve öğretmenlere yönelik sürdürülebilir tüketim davranışları kazandırmaya yönelik çalışmaların planlanması ve farkındalığın artırılması, toplum genelinde çevre dostu ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının benimsenmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Agyeman, J. ve Kollmuss, A., 2002. Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?, *Environmental Education Research*, 8, 3, 239-260.
- Ahlberg, M. Aanismaa, P. ve Dillon, P., 2005. Education for sustainable living: Integrating theory, practice, design and development, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 49, 2, 167-185.
- Alimcan, M., 2018. Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim konusundaki bilinç düzeyleri, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 17, 3, 102-118.
- Alınışık, Ü., 2010. Çevreci yönelim, çevre dostu davranış ve demografik özellikler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10, 20, 507-532.
- Altıok, H., 2010. İlköğretim programlarının öğrencilerin bilinçli tüketici davranışları kazanmalarındaki etkisi, *Eğitim ve Toplum Dergisi*, 16, 1, 12-27.
- Arga, H. S. P., 2023. Sustainable lifestyle project: An empirical study, In *International Conference on Teaching, Learning and Technology*, Siliwangi, Cimahi, Endonezya, 106-113.
- Aslan, O. Cansaran, A. ve Sağır, Ş. U., 2008. Çevre tutum ölçeği uyarlaması ve ilköğretim öğrencilerin çevre tutumlarının belirlenmesi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 283-295.
- Ateş, H., 2018. Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve bilgi düzeylerinin araştırılması, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 2, 507-531.
- Aygün, G., 2006. Çocukların ailede satın alma kararları üzerindeki etkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahtić, K. ve Višnjić Jevtić, A., 2020. Young children's conceptions of sustainability in Croatia, *International Journal of Early Childhood*, 52, 2, 195- 211.
- Banqué, N. Calafell, G. ve Viciana, S., 2019. Purchase and use of new technologies among young people: Guidelines for sustainable consumption education, *Sustainability*, 11, 1541.
- Bayazıt, A. ve Saygılı Akkaya, N., 2025. Bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının incelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 16, 4, 2722–2745.
- Beringer, A. Pohl, M. ve Völker, M., 2013. Sustainable consumption and environmental education in European schools, *Environmental Education Research*, 19,5, 598-616.

- Biel, A. ve Grankvist, G., 2007. The influence of environmental concerns and values on food choice and consumption behavior, *Acta Sociologica*, 50, 3, 229-246.
- Birdsall, S., 2014. Measuring student teachers' understandings and self-awareness of sustainability, *Environmental Education Research*, 20,6, 814-835.
- Boulstridge, E. ve Carrigan, M., 2000. Do consumers really care about corporate social responsibility?, *Journal of Communications Management*, 4, 4, 355-368.
- Bozyiğit, A. ve Karaca, M., 2020. Gençlerin sürdürülebilir tüketim davranışları: Çevre bilinci ve tüketici hakları, *Gençlik ve Çevre Dergisi*, 11, 2, 112-126.
- Chekima, B. Chekima, S. Syed Azizi, W. Syed Khalid, W. Oswald, A. I. ve Stephen Laison Sondoh, Jr., 2016. Sürdürülebilir tüketim: Bilginin, kültürel değerlerin, çevresel reklamcılığın ve demografinin etkileri, *Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma ve Dünya Ekolojisi Dergisi*, 23, 2, 210-220.
- Büyüköztürk, Ş., 2011. Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. 15. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, Türkiye.
- Chang Rundgren, S. N. Gericke, N. ve Olsson, D., 2016. The effect of implementation of education for sustainable development in Swedish compulsory schools – assessing pupils' sustainability consciousness, *Environmental Education Research*, 22, 2, 176-202.
- Choquette Bernier, N. ve Lachange, M. J., 2004. College students, consumer competence: A qualitative exploration, *International Journal of Consumer Studies*, 28, 5, 433-444.
- Cooper, T., 2002. Durable consumption: Reflections on product life cycles and the throwaway society, Edgar H. Ed., *International Institute of Applied Systems Analysis*, Laxenburg, Avusturya.
- Coşkuner Aktaş, S. ve Çiçek, B., 2019. Farklı kuşaktaki kadın ve erkeklerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının incelenmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 54, 4, 1957-1978.
- Çelebi, F., 2019. 8. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ile çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Denizli ili örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- D'Souza, C. Lamb, P. Peretiatko, R. ve Taghian, M., 2007. Green decisions: Demographics and consumer understanding of environmental labels, *International Journal of Consumer Studies*, 31, 371-376.
- Dangelico, R. M. ve Vocalelli, D., 2017. Being green and competitive: The impact of environmental actions and green products on firm performance, *Business Strategy and the Environment*, 26, 4, 461-470.

- Debrah, J. K. Dinis, M. A. P. ve Vidal, D. G., 2021. Raising awareness on solid waste management through formal education for sustainability: A developing countries evidence review, *Recycling*, 6, 1, 6-21.
- Demirci, A. Ersoy, N. ve Ersoy, T., 2007. Çocukların tüketim davranışlarına anne-babaların etkisi, *Çocuk ve Aile Dergisi*, 19, 3, 85-98.
- Diamantopoulos, A. Mathews, C. H. ve Schlegelmilch, B. B., 2003. Consumer environment-conscious behavior: The role of demographic and personality characteristics, *International Journal of Consumer Studies*, 27,1, 3-13.
- Dinavasova, J., 2019. Bireylerin çevresel tutumlarının sürdürülebilir tüketim davranışına üzerine bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, O. Bulut, Z. A. ve Çımrın, F. K., 2015. Bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının ölçülmesine yönelik bir ölçek geliştirme çalışması, *Atatürk University Journal of Economics ve Administrative Sciences*, 29, 4, 1-20.
- Eğrikaya, E., 2023. Yaratıcı drama ve argümantasyon etkinliklerinin öğrencilerin bilinçli tüketici davranışlarına etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Er Nas, S. ve Şenel Çoruhlu, T., 2017. Fen bilgisi öğretmen adaylarının perspektifinden sürdürülebilir kalkınma kavramı, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 1, 562-580.
- Ergin, R. G. ve Dal, N. E., 2023. Davranışsal çevre bilincinin sürdürülebilir tüketim davranışına etkisi hakkında bir araştırma, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 1, 28-53.
- Ersoy, S. ve Nazik, M. H., 2006. Ergenlerde tüketicilik bilinç düzeyi üzerine bir inceleme, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 313-328.
- Ersoy, A. F. ve Sariabdullahoğlu, A., 2008. Türk ailesinde çocuk ve tüketim, *Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, 13-15 Kasım, Kafkas Üniversitesi, Azerbaycan.
- Ferrer, P. F., 2015. Students' waste management practices: association to demographic profile, *International Journal of Science, Environment and Technology*, 4, 1, 125 – 134. University of the City of Manila. Filipinler
- Fırat, A. Bulut, Z. A. ve Güler, M. E., 2008. Genç tüketicilerin yaşam kalitesi ve sürdürülebilir tüketim davranışları arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma, 13. Ulusal Pazarlama Kongresi, Adana, Bildiriler Kitabı, 35-52.
- Fraj, E. ve Martinez, E., 2007. Ecological consumer behaviour: An empirical analysis. *International Journal of Consumer Studies*, 31, 1, 26-33

- Geleri, E., 2019. Geri dönüşümün çevreye etkilerine ilişkin öğrenci tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Golob, U. Koklič, M. K. Podnar, K. ve Zabkar, V., 2019. The importance of corporate social responsibility for responsible consumption: Exploring moral motivations of consumers, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26, 2, 416–423.
- Görmez, K., 2003. Çevre sorunları ve Türkiye, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Grob, A., 2007. The role of environmental education in promoting sustainable consumption, *Environmental Education Research*, 13, 1, 29-46.
- Gunawan, A. Hurriyati, R. Wibowo, L.A. Monoarfa, H. ve Huda, M., 2024. Sorumlu tüketimle çevresel sürdürülebilirlik davranış modeli: Endonezyalı genç hane halkı tüketicileri üzerine bir çalışma, 6. Uluslararası Yeşil Enerji ve Çevre Konferansı, IOP Konferans Serisi: Dünya ve Çevre Bilimi.
- Güneş, V., 2019. Çevreci tüketim davranışının belirleyicilerinin görece etkilerinin incelenmesi, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Hair, A. Joseph, F. Babin Barry, J. Anderson Rolph, E. ve Black William, C., 2019. “Multivariate data analysis” eight edition, Pearson Education, Vaughan, Kanada.
- Hamşioğlu, A. B., 2020. Yerleşim yeri kimliği ve sürdürülebilir tüketim: Burdur ilinde bir uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11, 27, 369-380.
- Hansen, U. ve Schrader, U., 1997, A modern model of consumption for a sustainable society, *Journal of Consumer Policy*, 20, 443-468
- Hayta, A., 2009. Sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılmasında tüketici eğitiminin rolü, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 3, 143-151.
- Hong, Y. Al Mamun, A. Masukujjaman, M. ve Yan, Q., 2024. Çinli gençler arasında sürdürülebilir tüketim uygulamaları, *Humanit Soc Sci Commun*, 11, 1058.
- Howard, G. ve Schwartz, S., 2012. Psychological factors influencing environmentally sensitive behavior, *Environmental Psychology*, 32, 4, 258-267.
- Jackson, T., 2005. Sustainable consumption: The political economy of the global environment, Oxford University Press, 5, 152-169.
- Karaca, Ş., 2018. Yaşam tarzının sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir çalışma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10,3, 403-425.
- Karalar, R. ve Kiracı, H., 2011. Çevresel sorunlara karşı bir çözüm önerisi olarak sürdürülebilir tüketim düşüncesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 63-76.

- Karaman Kepenekçi, Y. ve Ökdem, M., 2013. İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında tüketici hakları, *Elementary Education Online*, 12, 3, 674-686.
- Karasar, N., 2002. Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, teknikler ve ilkeler. Nobel Yayınevi.
- Keleş, Ö., 2007. Sürdürülebilir yaşama yönelik çevre eğitimi aracı olarak ekolojik ayak izinin uygulanması ve değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, Ö., 2017. Investigation of pre-service science teachers' attitudes towards sustainable environmental education, *Higher Education Studies*, 6, 3, 321-332.
- Keleş, Ö. Eriş, R. ve Aydoğdu, M., 2017. 7th grade students' mental models about the concept of 'sustainable development', *European Journal of Education Studies*, 3, 7, 12-24
- Keleş, Ö. ve Özer, N., 2016. Determination of pre-service science teachers' level of awareness of environmental ethics in relation to different variables, *International Journal of Environmental ve Science Education*, 11, 14, 7286-7297
- Kelleci, A. ve Yıldız, O., 2022. Z kuşağının sürdürülebilir tüketim davranışını etkileyen faktörlere yönelik keşifsel bir araştırma, *Business ve management studies: An international*, 10, 4, 1474-1491.
- Lavaud, S. ve Douai, A., 2020. Fransa'da sürdürülebilir tüketimin belirleyicileri: Sosyal etki ve çevresel değerlerin önemi, *Evrimsel Ekonomi Dergisi*, 30, 1337-1366.
- Li, S., 2003. Recycling behavior under China's social and economic transition, the case of metropolitan wuhan, *Environment and Behavior*, 35, 6, 784-801.
- Mischo, C. Scharenberg, K. Rieß, ve W. Waltner, E., 2021. Development of students' sustainability competencies: Do teachers make a difference?, *Sustainability*, 13, 125-134.
- Maduku, K. D., 2024. How environmental concerns influence consumers' anticipate demotion stoward ssustainable consumption: Themo derating role of regulatory focus, *Journal of Retailingand Consumer Services*, 76, 103-133,
- Mallalieu, L. ve Palan, K.M., 2006. How good a shopper am I? Conceptualizing teenage girls perceived shopping competence, *Academy of Marketing Sciences Review*, 5, 1-31.
- McLaren, S.J., 2007, Defining a role for sustainable consumption initiatives in New Zealand, 2nd International Conference on Sustainability Engineering and Science, Auckland, NZ.

- McNeal, J. U., 2000. Children as consumers of commercial and social products, Working paper for the conference, Department of Marketing, Texas A&M University College Station, TX 77843-4112
- MEB., 2005. Fen bilimleri dersi öğretim programı, (İlkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar), MEB Yayınları, Ankara
- MEB., 2013. Fen bilimleri dersi öğretim programı (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), MEB Yayınları, Ankara
- MEB., 2018. Fen bilimleri dersi öğretim programı (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), MEB Yayınları, Ankara.
- MEB., 2024. Fen bilimleri dersi öğretim programı (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, MEB Yayınları, Ankara.
- Mont, O. ve Plepys, A., 2008. Sürdürülebilir tüketim ilerlemesi: Gurur mu duymalıyız yoksa endişe mi duymalıyız? Temiz Üretim Dergisi, 16, 4, 531-537.
- Mooradian, T.A. ve Luchs, M.G., 2012. Sex, personality, and sustainable consumer behaviour: Elucidating the gender effect, Journal of Consumer Policy, 35, 127-144.
- Nazik, M. H. ve Bayazıt, A., 2004. İlköğretimlerde tüketici ve aile bilimleri eğitiminin önemi, 12. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayını, 2815-2828.
- Nedelcu, Ş. Dragomir, M. Popescu, D. Popescu, S. ve Rusu, D., 2020. Competitive development tools in identifying efficient educational interventions for improving pro-environmental and recycling behavior, International Journal of Environmental Research and Public Health, 17, 1, 156-180.
- Nielsen, 2015. "Global Trust in Survey: Winning an Evolving Media Landscape", <https://www.nielsen.com/content/dam/nielsen-global/apac/docs/reports/2015/nielsen-global-trust-in-advertising-report-september-2015.pdf>, pdf, (Erişim: 17.01.2024).
- Nyberg, A., Sto, E., 2000. Is the future yours?, Youth, Sustainable Consumption Patterns and Life Styles, unesdoc.unesco.org/images/0012/001242/124238e.pdf
- Odabaşı, Y. ve Barış, G., 2002. Tüketici davranışı, 2. Baskı, Kapital Medya A.Ş., İstanbul, Türkiye.
- Özay, A., 2019. İlkokul öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Özkaya, M., 2013. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin tüketici eğitimi konusundaki bilgi ve tutumları, Eğitim Araştırmaları Dergisi, 21, 1, 45-58.

- Pathak, K. Prakash, G. Jain, M. Agarwal, R. ve Attri, R., 2024. Do eco label smatter forgreen business strategyand sustainable consumption? A mixedmet hodinvestigation on greenproducts, Business Strategyand Environmen, 33, 4271-4291.
- Peattie, K., 2010. Green consumption: Behavior and norms. Annual Review of Environment and Resources, 35, 195-210.
- Pınarcı, G. G., 2007. İlköğretim öğrencilerine farklı yöntemlerle verilen tüketici eğitiminin etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Polat, H. ve Ünişen, A., 2016. Ebeveyn görüşlerine göre hayat bilgisi eğitimini almış çocuklarının bilinçli tüketici olma durumları. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 12(3), 670-694.
- Quoquab, F. Ve Mohammad, J., 2020. A review of sustainable consumption (2000 to 2020): What we know and what we need to know. Journal of Global Marketing.
- Sağlam, F., 2010. İlköğretim öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18, 3, 98-110.
- Sargın, S. ve Dursun, Y., 2023. Sürdürülebilir tüketim davranışı: kavramsal bir değerlendirme, Bmij, 11, 1, 400-412.
- Seyfang, G., 2003. Environmental mega-conferences—From Stockholm to Johannesburg and beyond, Global Environmental Change, 13, 3, 223-228.
- Seyfang, G., 2006. Ecological citizenship and sustainable consumption: Examining local organic food network, Journal of Rural Studies 22, 3, 175-186
- Sharma, R. ve Jha, M., 2017. Values influencing sustainable consumpti on behaviour: Exploring the contex tualrelati on ship, Journal of Business Research, 76, 77-88.
- Soysal, H. ve Akbulut S., 2024. 2024 Türkiye yüzyılı maarif modeli kapsamında hazırlanan 5. sınıf Türkçe ve Sosyal bilgiler ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınma amaçlarının görünümü, Journal of Emerging Educational Studies, 1, 1, 46.
- Tekelli, D., 2001. Sürdürülebilirlik kavramı üzerine derlemeler, Mülkiyeliler Birliği Yayınevi, Ankara.
- Tekin, E., 2022. Bursa ili örneği üzerinden sürdürülebilir tüketim ve çevre bilinci. Sürdürülebilir Kalkınma Dergisi, 30, 2, 205-221.
- Thøgersen, J. ve Ölander, F., 2002. “Human values and the emergence of a sustainable consumption pattern: A panel study”, Journal of Economic Psychology, 23, 5, 605-630.

- Tibbs, H., 1996. Sustainability the source of the crisis, Global Business, United Kingdom.
- Tukker, A. ve Jansen, B., 2017. Sustainable consumption and production in the European Union: A systemic approach, Journal of Cleaner Production, 155, 1-15.
- Tuncer, G. Sungur, S. Tekkaya. C. ve Ertepinar, H., 2004. Kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan 6. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, Ankara'da bir çalışma, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26, 167-175.
- United Nations Environment Programme (UNEP)., (1999). Changing consumption patterns. Industry and Environment, 22, 4, 1-85.
- Uyanık, C., 2015. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik durumlarının incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Uysal, A., 2017. Ortaokul kademesindeki öğrencilerin tüketim davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Uzun, N. ve Sağlam, N., 2006. Orta öğretimde öğrenciler için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 240-250.
- Ünay, H., 2012. İlköğretim öğrencilerine verilen tüketici eğitiminin gösterişçi tüketimi önlemedeki etkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Ankara.
- Verbeke, W. ve Vermeir, I., 2008. Sustainable food consumption among young adults in belgium: Theory of planned behaviour and the role of confidence and values, Ecological Economics, 64, 3, 542-553.
- Vermeulen, W. J. ve Verhoef, E. V., 2013. The economic barriers to sustainable consumption: The role of pricing and subsidies, Ecological Economics, 91, 161-170.
- Wheeler, K., 2023. Educating children as sustainable citizen-consumers: A qualitative content analysis of sustainability education resources, Journal of Moral Education, 52, 4, 453-473.
- Yemez, İ. ve Delice Akça, T., 2024. Yaşam tarzının sürdürülebilir ürün satın alma niyeti ve sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisinin incelenmesi, Alanya Akademik Bakış Dergisi, 8, 1, 282-299.
- Yılmaz, A., 2016. Türkiye'de tüketici davranışları ve sürdürülebilir tüketim: Bir meta-analiz çalışması, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 11, 5, 98-110.

URL-1 <https://www.kureselamaclar.org/>, Erişim Tarihi: 19.07.2024

URL-2 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>, Erişim Tarihi:
10.05.2024.

URL-3 <https://www.kureselamaclar.org/amaclar/sorumlu-uretim-ve-tuketim/>,
Erişim Tarihi: 21.01.2025

EKLER

EK A. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği

EK B. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Kullanım İzni

EK C. Etik Kurul Kararı

EK D. Aksaray Valiliği Araştırma İzni

EK A. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği

Sevgili öğrenciler, aşağıda yer alan ölçek sürdürülebilir tüketim davranışlarınızı belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekte bulunan ifadelerin doğru veya yanlış yanıtı yoktur. Bundan dolayı sizin ders notlarınızı etkilemeyecektir. Sizden istenen aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak bu ifadelerden her birinin sizin davranışlarınıza uygun olanı işaretleyerek belirtmenizdir. Çalışmamıza sunduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Bayram SAVAŞ

Aksaray Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

Size uygun olanları işaretleyiniz.

1) Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

2) Sınıfınız: 5 () 6 () 7 () 8 ()

3) Annenizin eğitim durumu?

() Okuma-yazma bilmiyor () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu () Lise mezunu
() Üniversite mezunu () Lisansüstü eğitim mezunu (yüksek lisans, doktora)

4) Babanızın eğitim durumu?

() Okuma-yazma bilmiyor () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu () Lise mezunu
() Üniversite mezunu () Lisansüstü eğitim mezunu (yüksek lisans, doktora)

5) Ailenin gelir durumu?

() 10.000 ve altı () 10.001-15.000 () 15.001- 25.000 () 25.001-35.000
() 35.001-45.000 () 45.001-55.000 () 55.001 ve üzeri

6) Geçen seneki genel not ortalamanız?

() 0-45 () 46-55 () 56-70 () 71-85 () 86-100

Ek A (Devamı). Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği

Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği	Her Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
1- Harcama yaparken ihtiyaçlarıma öncelik veririm			
2-İhtiyaçlarımların listesini yapıp aileme veririm.			
3-Beslenmem olduğunda teneffüste onu tüketirim			
4-Alışverişte listeye uygun alışveriş yaparım.			
5-Evimizdeki eksikler için ailemle liste yaparım.			
6-Geri dönüştürülebilir maddeleri geri dönüşüm kutusuna atarım.			
7-Yemek artıklarını hayvanlara veririm.			
8-Çevremdeki kişilere geri dönüşümün önemini anlatırım.			
9-Biten tuvalet kâğıdı rulolarından yeni ürünler (kalemlik vb.) yaparım.			
10-Aldığımız ürünlerin kaplarını farklı şekilde tekrar kullanırım.			
11-Ailemle yıpranmış kumaşlardan yeni ürünler (oyuncak vb.) yaparız.			
12-Ailemle şarj edilebilir teknolojik ürünleri tercih ederiz.			
13-Kaynakların tasarrufuna dikkat etmeyenleri uyarırım.			
14-Çevreyi kirleten kişileri uyarırım.			
15-Çevremdeki su, elektrik gibi kaynakları tasarruflu kullanırım.			
16-Çevremde gördüğüm çöpleri toplarım.			
17-Ailemle evde geri dönüşüm kutuları oluştururum.			
18-Biten pilleri atık pil kutusuna atarım.			
19-Eski defterlerimin kullanılmayan sayfalarını tekrar kullanırım.			
20-Dişlerimi fırçalarken suyu dikkatli kullanırım			
21-Çevremi temiz tutarım.			
22-Ailemle alışveriş yaparken yanıma bez çanta alırım.			
23-Boşa akan musluğu kapatırım.			
24-Odamdan çıkarken lambayı kapatırım.			
25-İhtiyacımız olan ürünleri alırken fiyatını incelerim.			
26-İsteklerimi erteleyebilirim.			
27-Eşyalarım eskimeden yenisinin alınmasını isterim.			

EK B. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Kullanım İzni

Arzu TANISOZCELIK

Alıcı: ben ▼

Merhaba Bayram öğretmenim,

İlginiz için teşekkür ederiz.Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Ölçeğini referans göstererek tezinizde kullanabilirsiniz.

Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Arzu

EK C. Etik Kurul Kararı

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-34183927-000-00000903406

Konu : Başvurumuz Hk.

Sayın: Bayram SAVAŞ

“Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı 2023/07-37 protokol numaralı başvuru 26.12.2023 tarihli toplantıda kurulumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere uygun olduğuna toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Necmettin AYGÜN

Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul

Başkanı

Ek: İnsan Araştırmaları Etik Kurul Kararı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden e33d4103-bd7e-4a82-b776-409717fedb85 kodu ile erişebilirsiniz.

Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: E33D4103-BD7E-4A82-B776-409717FEDB85 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/aksaray-universitesi-ebys>

Adres: tarih Bölümü
Telefon No: 2882194 Faks No: 2882125
e-Posta: naygun@aksaray.edu.tr İnternet Adresi:
<https://www.aksaray.edu.tr/>
KEP Adresi:

Ayrıntılı bilgi için: Necmettin AYGÜN
Profesör
Telefon No: 2882194

EK D. Aksaray Valiliği Araştırma İzni

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-76490249-20-95866352
Konu : Veri Toplama Anket İzni

05.02.2024

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Valilik Makamının 02.02.2024 tarihli ve E-76490249-609-95740110 sayılı oluru.

Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı (Fen Bilgisi Eğitimi) öğrencisi Bayram SAVAS'ın veri toplama ve anket çalışmasını ilimizdeki Resmi Ortaokul öğrencilerine uygulama isteği Valilik Makamının ilgi oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Metin ALPASLAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Eki :
-Valilik Oluru (1adet)

Dağıtım:
-7 İlçe Kaymakamlığına
(İlçe Millî Eğitim Müdürü)
-Merkez ve Merkeze Bağlı Ortaokul
Müdürlüklerine

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Yeni Sanayi Mahallesi E-90 Bul.No:47 Valilik Bk 3 Nolu Hizmet
Binası
Telefon No : 0 (382) 213 68 41
E-Posta : adnanaribas@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Adnan ARIBAŞ
Unvan : Şef
İnternet Adresi: aksaray.meb.gov.tr
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5372-1380-3941-92eb-53b4 koda ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Bayram SAVAŞ

EĞİTİM BİLGİLERİ (Kurum ve Yıl)

Lisans : Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, 2005-2009

Yüksek Lisans : Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, 2022-2025

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLERİ

Deneyim:

1. Hakkâri, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Atatürk Ortaokulu, Fen Bilimleri Öğretmeni, 2011-2013.
2. Aksaray, Güzelyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Ilısu Ortaokulu, Fen Bilimleri Öğretmeni, 2013-2017.
3. Aksaray, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 23 Nisan Ortaokulu, Fen Bilimleri Öğretmeni, 2017-Halen.

Ödüller:

1. Teşekkür Belgesi, 11/04/2012, Hakkâri Valiliği
2. Başarı Belgesi, 16/04/2016, Güzelyurt Kaymakamlığı
3. Başarı Belgesi, 17/01/2022, Millî Eğitim Bakanlığı
4. Başarı Belgesi, 01/06/2022, Millî Eğitim Bakanlığı
5. Başarı Belgesi, 19/07/2022, Aksaray Valiliği
6. Üstün Başarı Belgesi, 06/09/2022, Aksaray Valiliği

TEZDEN ÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER

Kongrelerde Sunulan Bildiri;

1. Savaş, B. ve Keleş, Ö., 2024. Ortaokul öğrencilerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, I. Uluslararası Sürdürülebilirlik Kongresi, Muğla, I. Uluslararası Sürdürülebilirlik Kongresi Tam Metin Kitabı, 138-139.